

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
МАСТЕР-АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ ПРАВА
КАТЕДРА ЗА КРИВИЧНО-ПРАВНЕ НАУКЕ

МАСТЕР РАД

***ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У КРИВИЧНОМ
ПОСТУПКУ***

СТУДЕНТ:
Марковић Иван
бр.индекса М 12/13

МЕНТОР:
Проф. др Саша Кнежевић

Ниш, септембар 2014. године

САДРЖАЈ

УВОД	3
-------------------	---

ПОГЛАВЉЕ прво

Положај јавног тужиоца у предистражном поступку

1.Јавни тужилац као руководиоца предистражног поступка.....	5
2.Однос између полиције и тужилаштва.....	6
3.Поступање по кривичној пријави и одлучивање јавног тужиоца о кривичној пријави.....	9

ПОГЛАВАЉЕ друго

Положај јавног тужиоца у претходном кривичном поступку

1.Појам и карактеристике истраге.....	15
2.Покретање и спровођење истраге.....	18
3.Проширење и прекид истраге.....	27
4.Окончање истраге.....	28
5.Подизање и садржина оптужнице.....	30

ПОГЛАВЉЕ треће

Положај јавног тужиоца у упрошћеним формама поступања и опортунитет кривичног гоњења

1.Скраћени поступак.....	35
2.Рочиште за изрицање кривичних санкција.....	38
3.Споразум о признању кривичног дела.....	40
4.Споразум о сведочењу окривљеног.....	45
5.Опортунитет кривичног гоњења.....	47

ПОГЛАВЉЕ четврто

Положај јавног тужиоца у главном кривичном поступку

1.Одговорност за предлагање и извођење доказа.....	50
2.Неке карактеристике главног претреса према „новом“ Законнику.....	52

ПОГЛАВЉЕ пето

Правни лекови јавног тужиоца

1.Појам правних лекова.....	56
2.Редовни правни лекови.....	57
3.Ванредни правни лекови.....	59

<i>ЗАКЉУЧАК</i>	64
------------------------------	----

<i>ЛИТЕРАТУРА</i>	67
--------------------------------	----

УВОД

Јавни тужилац је странка у кривичном поступку и врши надлежности јавног тужилаштва. Пре свега, јавни тужилац у кривичном поступку наступа у двострукој улози; у улози странке у кривичном поступку, равноправне са окривљеним као странком у кривичном поступку, а јавља се и у улози државног органа задуженог да у кривичном поступку заступа државне (друштвене) интересе који су усмерени ка утврђивању истине, односно начелу да нико невин не буде осуђен и да се кривцу изрекне кривична санкција.

На том путу као државни орган он мора водити рачуна и о интересима друге странке у поступку и циљ његове процесне делатности није доношење судске одлуке која ће по сваку цену ићи на штету друге странке у поступку, него у доношењу законите одлуке. Уосталом он је дужан да предузима радње којим се утврђује не само оне чињенице које иду на штету окривљеног, већ и оне које му иду у корист¹, овлашћен је да изјави жалбу на штету и у корист окривљеног² итд., због чињенице да се не брине само о државном интересу, него и о јавном.

Јавни тужилац је самостални државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима мере ради заштите уставности и законитости. Јавно тужилаштво врши своју функцију на основу устава и закона, потврђених међународних уговора и прописа донетих на основу закона. Тужилачку функцију врше Републички јавни тужилац и други јавни тужиоци у складу са законом.³ И суд има атрибут самосталности, те су по овом обележју ова два органа слична. Међутим, Суд осим самосталности у своје име веже и атрибут независности, што јавни тужилац нема, мада у литератури има мишљења, да је јавни тужилац независан у свом раду, али се то у закону не истиче.

Јавни тужилац је по својој природи посебан правосудно-управни орган (орган *sui generis*), установљен да сарађујући са судом, врши правосудно-управну функцију подједнако одвојен и од суда и од управе. Најважнија функција јавног тужиоца јесте гоњење учинилаца кривичних дела⁴, сходно начелу официјалности кривичног гоњења. Без јавног тужиоца не може започети кривични поступак за официјелна кривична дела будући да је за та дела, по закону, он овлашћени тужилац.

Положај јавног тужиоца у кривичном поступку детерминисан је правима и дужностима које он има као странка у кривичном поступку и као државни орган. Неке радње које предузима су истовремено и његово право и дужност. Основно право и дужност јавног тужиоца јесте гоњење учиниоца кривичних дела. Ради реализације тог права и дужности јавни тужилац делатност јавног тужиоца се не одвија само у кривичном поступку, чији иницијатор треба да буде, него и пре кривичног поступка.

За кривична дела за која се гони по службеној дужности, јавни тужилац је надлежан

¹ чл.6 ст4 Законика о кривичном поступку Републике Србије (Сл.Гл. РС бр.72/11,101/11,121/12,32/12, 45/13 и 55/14)

² чл.433 ст.3 ЗКП

³ чл.2 и 4 Закона о јавном тужилаштву (Сл.Гл. РС бр.116/08, 104/09, 101/10, 78/11, 101/11, 38/12, 101/12 и 101/13)

⁴ чл.43 ст.1 ЗКП

да:

- 1) руководи предистражним поступком;
- 2) одлучује о непредузимању или одлагању кривичног гоњења;
- 3) спроводи истрагу;
- 4) закључи споразум о признању кривичног дела и споразум о сведочењу;
- 5) подиже и заступа оптужбу пред надлежним судом;
- 6) одустане од оптужбе;
- 7) изјављује жалбе против неправноснажних судских одлука и да подноси ванредне правне лекове против правноснажних судских одлука;
- 8) предузима друге радње када је то одређено овима закоником.⁵

Кривични поступак је покренут:

- 1) доношењем наредбе о спровођењу истраге;
- 2) потврђивањем оптужнице којој није претходила истрага;
- 3) доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога у скраћеном поступку;
- 4) одређивањем главног претреса или рочишта за одређивање кривичне санкције у скраћеном поступку;
- 5) одређивањем главног претреса у поступку за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења.⁶

Имајући у виду тренутак покретања кривичног поступка посебна пажња у овом раду, биће усмерена на положај јавног тужиоца у претходном кривичном поступку, јер нови Законик о кривичном поступку⁷ као једну од најважнијих новина предвиђа тзв. јавнотужилачку истрагу, где је покретање и спровођење истраге поверено јавном тужиоцу, као и на положај јавног тужиоца на главном претресу, где се са инквизиторског поступка прешло на адверзаријални и где је тужилац добио знатно активнију улогу.

Међутим да би кривични поступак уопште започео, потребно је да се најпре открије кривично дело и учинилац, па да за њих тужилац сазна али и да располаже подацима, обавештењима и другим доказним материјалом, потребним за отварање истраге или довољним за подизање тужбе.⁸ Због тога је неопходно објаснити и положај јавног тужиоца у предистражном поступку, као и нешто рећи о положају јавног тужиоца у упрошћеним формама поступања, примени начела опортунитета и правним лековима, који представљају један део дугогодишњег процеса реформе кривичног процесног законодавства.

У изради рада овог коришћена је актуелна литература, извршен је увид у прописе о процесном законодавству и раду јавног тужиоца и унети су лични ставови аутора, који у пракси примењује Законик о кривичном поступку.

⁵ чл.43 ст.2 ЗКП

⁶ чл.7 ЗКП

⁷ Законик о кривичном поступку донела је Народна скупштина на седници од 28.септембра 2011. године. Почео је да се примењује у тужилаштвима посебне надлежности 15.јануара 2012. године, док је у тужилаштвима редовне надлежности почео да се примењује 01. октобра 2013. године.

⁸ Ђурђић, В., Кривично процесно право:општи део, Свен, Ниш, 2014, стр.164.

Поглавље прво

ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

1. Јавни тужилац као руководиоца предистражног поступка

Предистражни поступак је фаза поступка која претходи истрази. То је фаза која је сасвим слична позицији јавног тужиоца у преткривичном поступку. Истина, постоје и разлике. Руководећа улога јавног тужиоца је на потпунији начин уређена у предистражном поступку. Јавном тужиоцу су додата и нека овлашћења, попут овлашћења, да казни одговорно лице у правном субјекту због непоступања по његовом захтеву, затим право да донесе одлуку о задржавању осумњиченог и сл. Та промена је била нужна да би права и дужности били доведени у корелацију са новом улогом тужиоца, органа који спроводи истрагу и има примарну доказну иницијативу.⁹ Може се рећи да, тужилаштво више није само пасивни субјекат који „чека” кривичну пријаву полиције, без великих могућности утицаја на њену садржину, већ орган који активно учествује у њеном сачињавању и који припрема подлогу у доказима и подацима за њено подношење.

Руковођење предистражним поступком подразумева скуп радњи које јавни тужилац предузима усмеравајући активности различитих државних органа који могу бити ангажовани на пословима откривања кривичних дела и њихових учинилаца.¹⁰ Законик нормира руководећу улога јавног тужиоца у предистражном поступку, а са друге стране предвиђа да јавни тужилац може да наложи и предузимање конкретних радњи ради откривања кривичног дела и проналажења учиниоца.¹¹ Ово је ново овлашћење јавног тужиоца, које није познавао претходни ЗКП.

Поставља се питање дали носиоци јавнотужилачких овлашћења имају потребна знања да би издавали конкретне задатке полицијским оперативцима, имајући у виду да полиција има своје оперативно-тактичке мере, односно правила струке које примењује приликом откривања кривичних дела и проналажења осумњичених, тако да је мало вероватно да ће јавни тужилац често посезати за овим овлашћењем. Иако није изричито предвиђено, општа руководећа улога и право издавања конкретних налога, свакако укључује и право тужиоца да стално надзире спровођење наложених радњи. Када прими захтев јавног тужиоца, полиција је дужна да изврши налог садржан у захтеву јавног тужиоца, и да јавног тужиоца редовно обавештава о предузетим радњама.¹² Што се тиче рока у коме полиција треба поступити, од исте се очекује хитно поступање и у нашој правној терминологији се за такво поступање често користи термин „без одлагања” или „у најкраћем могућем року“. Уколико полиција, или други државни орган задужен за откривање кривичног дела или проналажење учиниоца кривичног дела, не поступи по

⁹ Бељански, Б., Илић, Г., Мајић, М., Предговор за Законик о кривичном поступку, Београд, 2011, стр.16

¹⁰ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., Коментар Законика о кривичном поступку, ЈП Службени Гласник, Београд, 2012, стр.608

¹¹ чл.285 ЗКП

¹² чл.285 ст.3 ЗКП

захтеву јавног тужиоца, предвиђено је да ће јавни тужилац одмах обавестити надређеног старешину, а по потреби надлежног министра, Владу, или надлежно радно тело Народне скупштине.¹³ Предвиђа се и могућност јавног тужиоца да захтева покретање дисциплинског поступка против полицијског службеника или запосленог у другом државном органу, који није поступио по његовом захтеву. Међутим, да би јавни тужилац могао да захтева покретање дисциплинског поступка захтева се и посебан услов који би морао да буде испуњен, то да надређени старешина у року од 24 часа није поступио по притужби јавног тужиоца на рад конкретног полицијског службеника.¹⁴

Ради остварења свог руководећег положаја у предистражном поступку, законодавац је јавног тужиоца снабдео овлашћењем иницирања дисциплинског поступка против полицијског службеника или запосленог у државном органу који не поступају по његовом захтеву, што даље значи да јавни тужилац не може директно утицати на окончање дисциплинског поступка, па с обзиром на начин уређења посебно полиције али и других државних органа, може се основано поставити питање примене у пракси овог овлашћења тужиоца.

Потпуна новина је да јавни тужилац може да казни одговорно лице у правном субјекту казном до 150000 динара, и то два пута, због непоступања по његовом захтеву. Одлуку о кажњавању доноси јавни тужилац. Одговорно лице може да уложи жалбу о којој одлучује судија за претходни поступак.¹⁵ У вези са правом јавног тужиоца да новчано казни одговорно лице поставило се питање у пракси да ли појам „одговорно лице“ обухвата и службена лица? Имајући у виду хијерархијско устројство државних органа и прописе који уређују унутрашње уређење и рад субјеката који одлучују о јавном интересу, обезбеђују поступање по захтеву тужиоца и без кажњавања руководиоца државног органа и субјекта који одлучује о јавном интересу, можемо рећи да се кажњавање не односи на тзв. функционере, односно службена лица.

2. Однос између полиције и тужилаштва

Као што је већ речено полиција и други државни органи надлежни за откривање кривичних дела, дужни су да поступе по сваком захтеву надлежног јавног тужиоца, као и да о свакој радњи предузетој у циљу откривања кривичног дела или проналажења осумњиченог, обавесте надлежног јавног тужиоца. Дакле, као и по досадашњем закону, органи којима се обраћа јавни тужилац, нису овлашћени да цене целисходност њевог захтева.

Када је реч о односу тужилаштва и полиције, требало би рећи да постоје системи у којима се прибегава и радикалнијим решењима с циљем контроле тужилаштва над полицијом. У не малом броју земаља у Европи полиција, или поједине врсте полиције се интегришу у тужилаштво и тако се обезбеђује потпуна контрола тужилаштва над полицијом. При сваком тужилаштву у Италији постоји одељење полиције које је функционално потчињено старешини тужилаштва, а у Швајцарској тужилац је

¹³ чл.44 ст.2 ЗКП

¹⁴ чл.44 ст.3 ЗКП

¹⁵ чл.282 ст.2 и 3 ЗКП

истовремено Директор полиције „judiciaire”. У Белгији делови полиције су припојени канцеларији тужиоца тако да су те полицијске јединице практично део тужилаштва.¹⁶ За разлику од тих система, „новим“ ЗКП успоставља се потпуна наредбодавна власт тужиоца над полицијом, коју не прате дисциплинска овлашћења тужиоца, будући да јавни тужилац нема право да изриче дисциплинске мере, већ искључиво право да иницира дисциплински поступак. Иако је могућност иницирања дисциплинског поступка велики напредак у односу на ЗКП из 2001. године, штета је што није предвиђена могућност јавног тужиоца да учествује у поступку и да буде обавештен о исходу.¹⁷ Према томе, може се закључити да јавни тужилац има једну врсту непотпуне надређености над полицијом.

Полиција, по правилу, предузима мере самостално и без налога јавног тужиоца, ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело које се гони по службеној дужности, то да се пронађе учинилац, да се не сакрије, или не побегне, као и да се обезбеде трагови кривичног дела, или предмети који могу послужити као доказ.¹⁸ Овлашћења полиције детаљно су набројана у ст. 2 чл. 286. Везано за овлашћења полиције потребно је напоменути једну разлику у односу на „стари ЗКП“, у светлу праксе Европског суда за људска права и међународних докумената за заштиту људских права. Наиме, успоставља се тачно временско одређивање ограничавања кретања лица на одређеном простору, да би се прикупила потребна обавештења. Лицу се не може ограничити кретање дуже од осам сати и то је битна измена, јер „стари ЗКП“ није прописивао најдужи број сати ограничења кретања лица од кога се прикупљају обавештења, већ је предвиђао да се конкретној особи може ограничити кретање за време неопходно да се прикупе потребна обавештења.¹⁹ О предузимању мера и радњи полиција одмах, а најкасније у року од 24 часа након предузимања, обавештава јавног тужиоца.²⁰

У току предистражног поступка јавни тужилац је овлашћен, да од полиције преузме вршење радње коју је полиција на основу закона самостално предузела).²¹ То је могућност какву није познавао „стари ЗКП“. Значи, законодавац јавном тужиоцу поверава овлашћење да упадне у процесну активност органа који поседују полицијска овлашћења и сам врши таква овлашћења. Опет се поставља питање да ли тужиоци и заменици имају потребна знања да би сами примењивали полицијске оперативне методе, мере, или радњеч тако да је мало вероватно да ће тужиоци често посезати за овим овлашћењем. По налогу судије за претходни поступак, а на предлог јавног тужиоца полиција може у предистражном поступку, у циљу испуњења својих дужности, прибавити евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица, или извршити лоцирање места са којег се обавља комуникација.²² Прибављање тзв. телефонских листинга, мимо одлуке суда, било је предмет оцене уставности од стране Уставног суда, те је ова одредба претрпела измену, тако да мора постојати налог судије за претходни поступак, а не налог јавног тужиоца, како

¹⁶ Sallustro, M., EULEX Prosecutor, Излагање, Семинар „Примена новог Законика о кривичном поступку“, Ниш, 29-30. мај 2014. године,

¹⁷ Бркић, С., Кривично процесно право II, Петроварадин:Футура, Нови Сад, 2013, стр.59

¹⁸ чл.286 ст.1 ЗКП

¹⁹чл.225 ст.2 Законика о кривичном поступку (Сл.лист СРЈ 70/2001 и 68/2002 и „Сл.гл. РС“ 58/2004.....76/2010)

²⁰ чл.286 ст.4 ЗКП

²¹ чл.285 ст.5 ЗКП

²² чл.286 ст.3 ЗКП

је то било раније прописано. Ако полиција у предистражном поступку предузме доказну радњу, о томе ће без одлагања обавестити јавног тужиоца.²³ Овлашћење да се у предистражном поступку предузме доказна радња, требало би схватити као дериват генералног овлашћења полиције да предузима мере и радње с циљем проналажења починилаца кривичних дела и обезбеђења трагова и предмета који могу да послуже као доказ у поступку. Због тога би и обавезе полиције, спрам тужиоца, када предузима доказне радње требало схватити у контексту одредбе чл. 286 ст. 1 ЗКП, тако да полиција и када предузима доказне радње, о томе да је предузела радњу јавног тужиоца обавештава у року од 24 часа.²⁴ Докази које је полиција прибавила предузимањем доказних радњи, могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка, ако су доказне радње спроведене у складу са Закоником.²⁵ Органи са полицијским овлашћењима могу позивати грађане ради прикупљања потребних обавештења. У позиву се назначава разлог и својство. Могуће је и принудно довођење, у случају неодрживања на позив. Прикупљање обавештења може да траје најдуже четири сата. На основу прикупљених обавештења саставља се кривична пријава. У кривичну пријаву не уноси се садржина изјава датих током прикупљања обавештења, осим изјаве коју је осумњичени. Уколико сазна за нове чињенице, орган предистражног поступка може да допуни кривичну пријаву.²⁶ Лице за које постоје основи сумње да је извршило кривично дело, позива се у својству осумњиченог. У позиву се упозорава да може да узме браниоца. Лице које је саслушавано у својству грађанина, може да стекне статус осумњиченог. О саслушању лица у својству осумњиченог, одмах се обавештава јавни тужилац. Уколико осумњичени да исказ у присуству браниоца, записник о датом исказу се не издваја из списка и представља доказ у кривичном поступку.²⁷ Полиција може лица затечена на месту извршења кривичног дела, задржати најдуже до 6 сати, до доласка јавног тужиоца, ако би та лица могла да дају податке важне за поступак и ако је вероватно да се њихово испитивање касније не би могло извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем или другим тепкоћама.²⁸ Полиција, такође, може да ухапси лице уколико постоји разлог за одређивање притвора и у том случају га без одлагања спроводи надлежном јавном тужиоцу. Овлашћени полицијски службеник о томе саставља извештај који садржи разлоге и време хапшења и затим га доставља јавном тужиоцу. Ухапшени мора бити поучен о правима из члана 69 став 1 овог Законика. Ако је због неотклоњивих сметњи спровођење ухапшеног трајало дуже од осам часова, полиција је дужна да јавном тужиоцу овакво закашњење посебно образложи, о чему ће јавни тужилац сачинити службену белешку.²⁹

Саслушање ухапшеног обавља јавни тужилац. Пре почетка саслушања дужан је да осумњиченог поучи о његовим правима (чл. 69) и да омогући присуство изабраног браниоца. Ако ухапшени у року од 24 сата не обезбеди присуство браниоца, или изјави да не жели да узме браниоца, јавни тужилац је дужан да га саслуша.³⁰ (Да ли у овом случају саслушању ухапшеног мора да присуствује бранилац? Нема сумње да мора. Наиме, чл. 76

²³ чл.287 ст.1 ЗКП

²⁴ чл.286 ст.4 ЗКП

²⁵ чл.287 ст.2 ЗКП

²⁶ чл.288 ЗКП

²⁷ чл.289 ЗКП

²⁸ чл.290 ЗКП

²⁹ чл.291 ЗКП

³⁰ чл.293 ст.1 и 2 ЗКП

набраја случајеве обавезне одбране, па каже, да право на обавезну одбрану (браниоца по службеној дужности) имају и задржана лица. С обзиром на то да је орган поступка дужан да остави 24 часа осумњиченом да обезбеди браниоца, када тај рок протекне осумњичени има статус задржаног лица, јер се решење о задржавању доноси и уручује у року од два сата, од када је лицу саопштено да је задржано. Ако у случају обавезне одбране (члан 74) ухапшени не узме браниоца у року од 24 часа од часа кад је поучен о овом праву, или изјави да неће узети браниоца, поставиће му се бранилац по службеној дужности. Одмах по саслушању јавни тужилац ће одлучити да ли ће ухапшеног пустити на слободу или ће судији за претходни поступак предложити одређивање притвора. Лице ухапшено у складу са чланом 291 став 1 и чланом 292 став 1 овог Законика, као и осумњиченог из члана 289 ст. 1 и 2 овог Законика, јавни тужилац може изузетно задржати ради саслушања најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив.³¹ О задржавању, јавни тужилац, или по његовом одобрењу полиција, одмах, а најкасније у року од два часа од када је осумњиченом саопштено да је задржан, доноси и уручује решење. Нови ЗКП снижава праг сумње за задржавање на тзв. основе сумње. Законик прописује обавезне елементе решења о задржавању,³² не прописујући обавезу да се у решење о задржавању наведе законски основ за притвор, који је у конкретном случају разлог за задржавање, нити обавезује орган који саставља решење да образложи због чега сматра да је основ испуњен. Према томе, довољно је постојање наговештаја (основа сумње) да је неко извршио кривично дело и да та особа, без додатних услова, буде задржана, што би у пракси могло наићи на проблем и смислу повреде људских права и неопходности образложења сваке мере лишења слободе.

3. Поступање по кривичној пријави и одлучивање јавног тужиоца о кривичној пријави

Државни и други органи, правна и физичка лица, пријављују кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештена, или за њих сазнају на други начин, под условима предвиђеним законом или другим прописом.³³ Из формулације норме није сасвим јасно да ли ова норма указује на круг субјеката који могу да пријаве кривична дела, која се гоне по службеној дужности или норма садржи заповест, обавезу за државне органе, правна и физичка лица да обавесте о сазнању да је извршено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности, без обзира на то да ли су њиме оштећени или не. Највероватније да норма, ипак, успоставља обавезу да се пријаве кривична дела која се гоне по службеној дужности.

Услови за покретање и вођење предистражног поступка су да јавни тужилац или други надлежни орган, стекне сазнање о учињеном кривичном делу које се гони по службеној дужности и присуство основа сумње да је дело извршено, што је одговарајући степен сумње неопходан за предистражни поступак. Предистражном поступку припада и функција пријављивања кривичних дела која подразумева радњу којом неко физичко или

³¹ чл.294 ст.2 ЗКП

³² чл.294 ст.2 ЗКП

³³ чл.280 ст.1 ЗКП

правно лице обавештава орган кривичног гоњења да је извршено кривично дело.³⁴ Основни извор сазнања у том смислу је кривична пријава, али из појединих одредаба Законика проистиче да сазнање јавни тужилац може да добије и на други начин, рецимо из јавних гласила, на основу споразума о сведочењу окривљеног и сл. Ипак, кривична пријава је најчешћи начин сазнања јавног тужиоца о извршеном кривичном делу и претпостављеном извршиоцу кривичног дела. Кривична пријава јавном тужиоцу може да буде поднета писмено, усмено, или на други начин (нпр. путем електронске поште). Уколико се подноси усмено, о томе се сачињава записник, а подносилац кривичне пријаве се упозорава на последице лажног пријављивања. Ако је кривична пријава поднета путем телефона, или другим телекомуникацијским средством, о томе ће се сачинити службена белешка, а када је поднета електронским путем јавни тужилац је дужан да је сачува као документ у електронском облику и да примерак пријаве одштампа. Новину у погледу начина подношења кривичне пријаве представља могућност да се пријава поднесе другим телекомуникацијским средствима и електронском поштом.³⁵ Обавеза је, да се у том случају пријава сачува у електронској форми и одштампа на папиру.

Пропуст тужиоца да упозори подносиоца кривичне пријаве на последице лажног пријављивања, није од утицаја на питање постојања кривиче због кривичног дела лажног пријављивања. За кривичну пријаву није прописана форма, а све у циљу давања слободе подносиоцу кривичне пријаве, да што боље изнесе чињенично стање, услед чега тужилац не може одбацити кривичну пријаву зато што је неуредна. Кривична пријава се подноси надлежном јавном тужилаштву. Уколико је кривична пријава поднета ненадлежном тужилаштву или неком другом државном органу, нпр. суду или органу унутрашњих послова, државни орган је дужан да прими кривичну пријаву и да је одмах достави надлежном јавном тужилаштву.³⁶ Прописана је обавеза грађана да пријаве најтежа кривична дела за која се по закону може изрећи казна затвора од тридесет до четрдесет година, које непријављивање оваквих кривичних дела и њихових учинилаца предвиђено као кривично дело. Посебан облик овог кривичног дела представља непријављивање кривичних дела и учинилаца од стране службених, или одговорних лица.³⁷

Што се тиче лица које подnose кривичну пријаву самим подношењем кривичне пријаве не стиче се својство оштећеног, нити било каква процесна права. За разлику од подносиоца кривичне пријаве, оштећени има посебна процесна права нормирана чл. 50 ЗКП-а. Права оштећеног детаљно су набројана и протежу се кроз цео редован кривични поступак. Пада у очи и то да је једино знатно сужено право оштећеног да преузме кривично гоњење за кривична дела која се прогоне по службеној дужности. Оштећени може да преузме гоњење само уколико јавни тужилац одустане до оптужнице након што је потврђена оптужба. То значи, да у ситуацији када јавни тужилац одбаци кривичну пријаву, само лице које се у смислу члана 2 ст. 1 тач. 11 ЗКП сматра оштећеним лицем, има права из чл. 50 ЗКП, да буде обавештено о одбацивању кривичне пријаве и да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу против одлуке нижег тужиоца да не предузме кривично гоњење.

³⁴ Бркић, С., *op.cit.*, стр.65

³⁵ чл.281 ст.1 и 2 ЗКП

³⁶ чл.281 ст.3 ЗКП

³⁷ чл.332 Кривичног Законика (Сл.Гл. РС бр.85/2005.....104/2013)

Детаљно се регулише право на приговор оштећеног у ситуацији када јавни тужилац одбаци кривичну пријаву, обустави истрагу, или одустане од кривичног гоњења до потврђивања оптужнице. Наиме, оштећени има право да изјави приговор о коме одлучује непосредно виши тужилац. О приговору се одлучује решењем, против кога није дозвољена жалба или приговор. Уколико усвоји приговор оштећеног, непосредно виши јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме или настави кривични прогон.³⁸ С обзиром на то да је Закон о јавном тужилаштву *lex specialis*, у погледу садржине и форме упутстава, примењују се одредбе тог закона, тако да се упутство издаје у писаној форми и мора садржати разлог и образложење за његово издавање. Јавни тужилац који је примио упутство, има право да изјави приговор против издатог обавезног упутства.³⁹ Ради разјашњења ваља казати да је приговор нов институт, настао као нека врста замене за укидање права оштећеног да преузме гоњење до потврђивања оптужнице. Ово ново решење с обзиром на уређење Јавног тужилаштва Србије, као и чињеницу да су сви јавни тужиоци и сва јавна тужилаштва део јединственог организма може довести у питање објективност преиспитивања одлуке нижег тужиоца. Према начелу хијерархије непосредно вишем јавном тужиоцу се омогућава потпуна контрола рада нижег јавног тужиоца, па исти приликом одлучивања о приговору, ако усвоји приговор, фактички „признаје“ свој пропуст у надзору. Увођење приговора оштећеног морало би да изазове промене у унутрашњем функционисању јавног тужилаштва и измене Правилника о управи у јавним тужилаштвима.

Ни нови Законик, као што је речено, не захтева посебну форму за кривичну пријаву, а све из разлога да се подносиоцу пријаве омогући да на начин који њему највише одговара, изнесе што потпуније чињенично стање. Новину не представља ни норма према којој законодавац обавезује подносиоца кривичне пријаве да наведе доказе који су му познати, а односе се на кривично дело које је предмет пријаве и да предузме мере да се сачувају трагови.⁴⁰ Уз пријаву се прилажу потврде о привремено одузетим предметима или потврде о враћеним предметима, као и све службене белешке полиције сачињене поводом кривичног догађаја. Такође, требало би казати да се уз пријаву достављају предмети, скице, фотографије, прибављени извештаји, списи о предузетим мерама и радњама, службене белешке, изјаве и други материјали који могу бити корисни за успешно вођење поступка.

Уколико је извршено претресање стана и других просторија, уз пријаву се мора приложити наредба судије за претходни поступак о претресању и записник о претресању, из ког произилазе подаци о грађанима који су присуствовали претресу. Уколико је одређено задржавање лица, решење о задржавању и евентуално изјављена жалба се такође достављају уз пријаву.

Кривична пријава, као и по „старом“ Законнику, нема процесни значај и не може се употребити као доказ у поступку. Њен значај је у томе што на основу ње тужилац сазнаје за постојање кривичног дела и учиниоца, и одговарајућим актом, заснованом на наводима

³⁸ чл.51 ЗКП

³⁹ чл.18 ст.2 ЗЈТ

⁴⁰ чл.280 ст.3 ЗКП

кривичне пријаве (наредба о спровођењу истраге) покреће кривични поступак. Обавеза јавног тужиоца је да размотри и оцени сваку примљену кривичну пријаву.⁴¹ По пријему кривичне пријаве, или после прикупљања обавештења, тужилац доноси одлуку о пријави. Он може предузети кривично гоњење или пријаву одбацити.

Првом радњом предузетом ради провере основа сумње да је учињено кривично дело, или да је одређено лице извршило кривично дело, јавни тужилац предузима гоњење.⁴² Осим радњама предузетим у предистражном поступку, у смислу чл. 5 јавни тужилац, по правилу, предузима кривично гоњење наредбом о спровођењу истраге и то у случају када постоје основи сумње да је одређено лице, или непознати учинилац извршио кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности.⁴³ Гоњење се у овом случају предузима наредбом против које није дозвољена жалба, нити неко друго правно средство. Осим наредбом, јавни тужилац може гоњење предузети и оптужницом без спровођења истраге. То је ситуација када прикупљени подаци о кривичном делу и учиниоцу пружају довољно основа за оптужење⁴⁴. У скраћеном поступку, са друге стране, кривично гоњење се предузима и предузимањем одређених доказних радњи и подношењем оптужног предлога без предузимања доказних радњи.⁴⁵ Законик раздваја кривично гоњење од покретања кривичног поступка. Кривични поступак се покреће доношењем наредбе о спровођењу истраге, потврђивањем оптужнице, ако није спровођена истрага, доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога у скраћеном поступку, одређивањем главног претреса, или рочишта за изрицање кривичне санкције у скраћеном поступку и одређивањем рочишта у поступку за изрицање мере безбедности.

Јавни тужилац ће решењем одбацити кривичну пријаву, ако пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности, ако је наступила застарелост, или је дело обухваћено амнестијом, или помиловањем, или ако постоје друге околности које искључују кривично гоњење, као и ако не постоје основи сумње да је учињено кривично дело које се гони по службеној дужности.⁴⁶ Кривична пријава ће се одбацити из разлога што пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности, у ситуацијама када нису испуњена законска обележја кривичног дела за које се гоњење предузима по службеној дужности или кад постоје околности које искључују постојање кривичног дела. По овим основима, кривична пријава се одбацује у следећим ситуацијама: када се ради о грађанскоправном, управноправном односу, прекршајном деликту или кривичном делу за које се гоњење предузима по приватној тужби, када чињенично стање у пријави даје могућност примене законске одредбе „неће се казнити”, која значи да у том случају нема кривичног дела (члан 112 став 29 КЗ), односно, ако је због посебних околности искључено постојање кривичног дела (кривично дело – чл. 14 ст. 2 дело малог значаја – члан 18 ст. 1 КЗ, нужна одбрана – члан 19 ст. 1 КЗ, крајња нужда – члан 20. сила и претња – чл. 21 ст.1 КЗ, неурачунљивост – чл. 23 ст. 2 стварна заблуда – чл. 28 ст. 1 правна

⁴¹ Ђурђић, В., Суботић, Д., Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2007, стр.12

⁴² чл.5 ЗКП

⁴³ чл.295 ЗКП

⁴⁴ чл.331. ст.6 ЗКП

⁴⁵ чл.499 ст.1 и 2 ЗКП

⁴⁶ чл.284 ст.1 ЗКП

заблуда – чл. 29 ст. 1 – КЗ и члан 112 ст. 29 КЗ).⁴⁷ У овом случају се ради о комплексном основу за одбацивање пријаве, који обухвата ситуацију када је пријављено кривично дело које се гони по приватној тужби, или када је пријављен догађај који нема обележја кривичног дела.

Кривична пријава ће се одбацити и у случајевима када постоје процесне сметње за покретање кривичног поступка због наступања застарелости кривичног гоњења, као и када је дело обухваћено амнестијом, или помиловањем. Најчешћи разлози због којих се пријава одбацује, а подводе се под основ „постојање других околности које искључују гоњење” су: смрт пријављеног лица, пријављено лице је млађе од 14. година, већ пресуђена ствар, пријављено лице ужива кривичноправни имунитет, пропуштен рок код кривичних дела која се гоне по предлогу оштећеног и сл.⁴⁸

Постојање, или непостојање основа сумње да је извршено кривично дело, које се гони по службеној дужности, је фактичко питање сваког конкретног случаја. Основи сумње морају да проистичу из података и доказа, па ако нема чињеница које макар и посредно и са разумном вероватноћом указују на то да је извршено било које кривично дело, које се гони по службеној дужности, кривична пријава мора да буде одбачена.⁴⁹ По овом основу кривична пријава ће се одбацити, ако чињенице садржане у кривичној пријави и прилозима датим уз кривичну пријаву, не потврђују постојање основа сумње, да је кривично дело извршено. Основ сумње да је извршено кривично дело, не постоји када чињенице садржане у кривичној пријави и прилозима ни посредно, ни непосредно не указују на то, да је извршено кривично дело.⁵⁰

Јавни тужилац је дужан да о одбацивању кривичне пријаве у року од осам дана обавести оштећеног, без обзира на то да ли је оштећени подносилац пријаве.⁵¹ Обавештење упућено оштећеном требало би да садржи и кратке разлоге одбацивања пријаве (члан 284 став 2 ЗКП) и посебну поуку да може да поднесе приговор против одлуке о одбацивању кривичне пријаве, непосредно вишем јавном тужиоцу. Законик не нормира обавезу да се уз обавештење оштећеном доставља и само решење о одбацивању кривичне пријаве, мада би и то имало смисла, јер би се тиме оштећеном омогућило да се упозна са потпуним разлозима за одбацивање кривичне пријаве, пре подношења приговора. Посебно је важно да јавни тужилац благовремено обавести оштећеног о одбацивању кривичне пријаве, јер оштећени који није у року од три месеца обавештен о одбацивању кривичне пријаве, по истеку тог рока не може поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу. У случајевима кад јавном тужиоцу није поднета кривична пријава, већ извештај о догађају са евентуалним прилозима, па јавни тужилац нађе да нема основа за предузимање гоњења, није дужан да о томе обавести оштећеног са поуком о његовим правима (нпр.: на основу извештаја о саобраћајној незгоди и записника о увиђају, јавни тужилац је оценио да нема основа за гоњење возача аутомобила, којим је у саобраћајној незгоди оштећени повређен). Ово произилази из одредбе члана 51 став 1 и чл. 284 ст. 2 ЗКП, у којој се одлука јавног

⁴⁷ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.605

⁴⁸ *Ibid*, стр.606

⁴⁹ Бркић, С., *op.cit.*, стр.74

⁵⁰ чл.2 ст.1 тач.17 ЗКП

⁵¹ чл.50 ст.1 тач.5 ЗКП

тужиоца означава као одбацивање кривичне пријаве, а не одлука да није предузео гоњење, тако да јавни тужилац није дужан да обавести оштећеног да није нашао „основа да предузме гоњење”. О одбацивању кривичне пријаве коју је поднео орган полиције обавештава се полиција. Обавештење полицији у пракси се састоји само у кратком обавештењу без навођења разлога за одбачај. Имајући у виду да није изричито прописано одредбама ЗКП-а, пријављено лице се не обавештава о одбачају кривичне пријаве против њега.

Поглавље друго

ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРЕТХОДНОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

1. Појам и карактеристике истраге

Сагледавајући моделе истражног поступка у савременим државама, истражни поступак може бити организован као судска или као несудска делатност. У англосаксонском праву, истрага је поверена полицији. У европскоконтиненталном праву, почев од увођења мешовитих, истражних кривичних поступака, доминирала је судска истрага. Такво стање је било владајуће до пре неколико деценија, од када се примећује напуштање судског модела истраге и преласка на тужилачку или тужилачко-полицијску истрагу. Тако је, на пример, Немачка још 1974. године прешла са судске на тужилачку истрагу, која се у пракси брзо преобратила у полицијску. Италија је још 1988. године увела чист тужилачки модел истраге, а у току последње деценије тужилачку истрагу су увеле и земље у окружењу (Босна и Херцеговина-2003; Хрватска-2008; Црна Гора-2009; Македонија-2010). Тај пример следила је и Србија уводећи тужилачку истрагу 2011. године.⁵²

Можемо рећи да према субјекту који спроводи истрагу, она може бити: а) судска, б) тужилачка и в) полицијска. Као што смо навели претходно посматрајући европски правни простор, посебно земље које примењују мешовити (континентално-европски) тип кривичног поступка, можемо рећи да је јавнотужилачка истрага, преовладајући модел настао истискивањем истражног судије из претходног поступка или претварањем полицијске истраге у тужилачку, најчешће стављањем полиције под контролу јавног тужиоца.⁵³ Што се тиче новог концепта кривичног поступка у Србији, можемо рећи да је једна од најважнијих новина уведених новим ЗКП-ом, управо тзв. јавнотужилачка истрага, чиме се суштински мења положај јавног тужиоца у кривичном поступку. Реч је о тоталном заокрету у домаћем кривичнопроцесном законодавству, који симболише читав Законик.⁵⁴ Вероватно због велике оптерећености предметима и дугим трајањем кривичног поступка, решење за наведене проблеме настоје се наћи у акузаторском поступку и његовим институтима.⁵⁵ Све у свему, концепција новог Законика, а посебно увођење јавнотужилачке истраге одраз је тежње за што ефикаснијим кривичним поступком.

Када говоримо које су то предности јавнотужилачке истраге у односу на судску, можемо издвојити следеће аргументе: већи степен активности тужиоца; стварање нормативне основе за ефикаснији поступак; усаглашавање са савременим

⁵² Бркић, С., *op.cit.*, стр.83

⁵³ Ђурђић, В., Покретање и контрола јавнотужилачке истраге, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примена, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.140

⁵⁴ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.630

⁵⁵ Бејатовић, С., Поједностављене форме поступања као битно обележје реформи кривичног законодавства земаља региона, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима-Регионална процесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013, стр.11

кривичнопроцесним законодавствима; адекватнији начин регулисања одговорности за неефикасну истрагу; смањење могућности непотребног понављања доказа; дуплирање посла у судској истрази; негативан утицај судске истраге на сведоке, који се више пута испитују; кабинетски карактер рада судије; важна улога и полиције у судској истрази.⁵⁶

Што се тиче недостатака тужилачке истраге и заговарања предности судке истраге, чији заговорници су у мањини, можемо издвојити неколико аргумената: концентрација више функција у рукама тужиоца; угрожавање загарантованих слобода и права грађанина усмислу да је независни суд најбољи гарант грађанских слобода и права, која се у истрази више и чешће ограничавају; кадровски и технички потенцијал тужилаштва; истражни судија је објективнији истражитељ од јавног тужиоца; непостојање ниједног међународног правног документа који би обавезивао на увођење тужилачке истраге; непостојање података о томе да је тужилачка истрага, која је раније уведена у другим земљама, бржа од судске.⁵⁷

Истрага је прва фаза претходног кривичног поступка, коју наредбом може отворити надлежни јавни тужилац против одређеног лица или против непознатог учиниоца, ако постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности и за које је прописана казна затвора преко осам година, с циљем прикупљања доказа и података потребних за тужичеву одлуку о томе да ли ће подићи оптужницу или ће се поступак обуставити, ради извођења непоновљивих или других целисходних доказа, као и прикупљања података о личности окривљеног.⁵⁸ Ако претходно наведено раздвојимо по сегментима, можемо издвојити неколико основних специфичности истраге у новом Законику а самим ти и специфичности положаја јавног тужиоца а то су:

1. Истрага је сврстана у надлежност јавног тужиоца, који је формално покреће наредбом;
2. Против одлуке којом се покреће истрага, а то је наредба јавног тужиоца, жалба није дозвољена;
3. Истрага се води на нивоу релативно ниског степена сумње (најнижи Законом дефинисан степен сумње), тј. онда, када постоје основи сумње, да је конкретно лице учинило кривично дело, или основи сумње да је учињено кривично дело;
4. Истрага се може водити, како против познатог осумњиченог, тако и у погледу непознатог учиниоца кривичног дела;
5. Улога суда у истрази, тј. судије за претходни поступак, је лимитирана;
6. Одређене радње доказног карактера у корист одбране, могу спроводити и окривљени, као и његов бранилац, уз дужност, да о томе на одговарајући начин обавесте јавног

⁵⁶ Видети опширније: Бејатовић, С., Законска норма као претпоставка ефикасности поступања јавног тужиоца у кривичним стварима, Зборник ЗКП и јавно тужилаштво (de lege lata-de lege ferenda), Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009, стр.21-24, и Бејатовић, С., Тужилачка истрага као обележје кривичнопроцесних законодавастава земаља региона (криминалнополитички разлози озакоњења, стање и перспектива), Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примена, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.12-18

⁵⁷ Видети опширније: Грубач, М., Кривично процесно право, ЈП Службени Гласник, Београд, 2011, стр.373-374 и Грубач, М., Критика Предлога „Новог“, Законика о кривичном поступку, Ново кривично законодавство: Дилеме и проблеми у теорији и пракси, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006, стр.339-341

⁵⁸ чл.295 ЗКП

тужиоца;

7. Истрага није обавезни процесни стадијум, не само зато што се она, као и раније, не води у погледу кривичних дела која су предмет скраћеног поступка, већ и стога, што сада јавни тужилац може увек и без посебних услова, уместо да води истрагу, подићи непосредно оптужницу.⁵⁹

Као што је наведено из стилизације норме чл. 295.ЗКП произилази:

Истрага се алтернативно покреће:

1. против одређеног лица, за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело, када се истрага усмерава на конкретног осумњиченог;
2. против непознатог учиниоца – када постоје основи сумње, да је учињено кривично дело и када је циљ истраге, по логици ствари, између осталог, усмерен на идентификовање осумњиченог. То даље значи, да сходно новом Законику постоје два типа истраге: истрага која се води када је познат осумњичени и истрага која се води у односу на „непознатог осумњиченог”, тј. против тзв. Н. Н.лица, односно непознатог „учиниоца” кривичног дела, где је наравно, по логици ствари, примаран циљ, да се током истраге открије лице коме се на нивоу основа сумње може „приписати” кривично дело које је предмет истраге.

У истрази се прикупљају следећи докази и подаци:

1. они који су потребни, да би се могло одлучити, да ли ће се подићи оптужница, или обуставити поступак,
2. докази који су потребни, да се утврди идентитет учиниоца, што се односи само на „варијанту” истраге која се води у погледу кривичног дела са непознатим учиниоцем, тј. када се у време покретања истраге не зна ко је осумњичени;
3. докази за које постоји опасност, да се неће моћи поновити на главном претресу, или би њихово извођење било отежано, као и
4. други докази који могу бити од користи за поступак, а чије се извођење, с обзиром на околности случаја, показују целисходним.

Када посматрамо шта све представља циљ истраге, можемо константовати да је она дефинисана широко, чак и шире него „стари“ ЗКП, што је потпуно супротно природи јавнотужилачке истраге. Односно и тако би се могао формулисати циљ истраге, без обзира што је води тужилац, али само ако би се омогућило да доказне радње, чија сврха није одлучивање о подизању оптужнице или обустави поступка примарно изводи судија. Ово се, пре свега односи на доказе за које постоји опасност, да се неће моћи поновити на главном претресу, или би њихово извођење било отежано. Тако логично решење је иначе типично за многе друге државе у Европи, које имају државнотужилачку истрагу, попут на пример Немачке и Аустрије, а у нашем окружењу Босне и Херцеговине.⁶⁰

⁵⁹ Николић, Д., Начела тужилачког концепта истраге као основа њене нормативне разраде (са посебним освртом на нови ЗКП Србије), Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примена, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.37

⁶⁰ Шкулић, М., Илић, Г., Нови Законик о кривичном поступку: Како је пропала реформа: Шта да се ради, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2012, стр.58

2. Покретање и спровођење истраге

Материјални услов за покретање и вођење истраге се своди на одговарајући степен сумње, који мора произилазити из одређених доказа. Реч је о основима сумње, као најнижем законски дефинисаном степену сумње у кривичном поступку. Тај степен сумње је морао постојати, било у односу на могућност, односно одређени степен вероватноће. Основано се може поставити питање да ли је само на основу основа сумње (као што је то случај сада) могуће покретање кривичног поступка? Сматрамо да није. Имајући у виду праксу о покретању кривичног поступка, постоји став да он мора бити условљен испуњењем материјалног услова, конкретизованог у постојању чињеница и околности конкретног конкретног догађаја који основано упућују на закључак, на то да је одређено-конкретно лице извршилац кривичног дела које му се ставља на терет-тј.постојањем основане сумње, а не само основа сумње. Покретање кривичног поступка не може се заснивати на претпоставкама.⁶¹ Мора бити засновано на конкретним подацима. Међутим када се ради о истрази, која се иначе (као што је претходно објашњено), сада води на нивоу основа сумње (дакле, релативно ниског степена сумње), могуће је да и у тој фази кривичног поступка у односу на конкретно лице, тј. осумњиченог (онда када се истрага води против познатог осумњиченог), ипак постоји виши степен сумње, а то је основана сумња, да је учинио кривично дело. То ће бити случај када је осумњиченом у истрази одређен притвор, у погледу којег је, као и раније, неопходан услов постојање основане сумње, да је лице учинило кривично дело, те да онда наравно, уз испуњеност тог основног услова, постоји и неки од алтернативно прописаних разлога за одређивање те најтеже мере процесне принуде.⁶²

Формални услов за спровођење истраге се своди на неопходност доношења одговарајуће одлуке, а то је наредба јавног тужиоца, која мора имати и одређени Законом прописани садржај, који се донекле разликује, зависно од типа истраге, тј. с обзиром, да ли се ради о истрази усмереној против познатог осумњиченог, или о истрази у погледу непознатог „учиниоца” кривичног дела. Осим тога, уз тај основни формални услов, морају се испунити и одређени други услови, који се односе за одређене рокове, те однос јавног тужиоца и полиције у истрази. Истрага се покреће наредбом надлежног јавног тужиоца. Таква одлука се доноси пре, или непосредно после прве доказне радње коју су предузели јавни тужилац, или полиција у предистражном поступку (примарни рок фактичког карактера), а најкасније у року од 30 дана, од дана када је јавни тужилац обавештен о првој доказној радњи коју је полиција предузела (секундарни и максимални формални рок). Оба наведена рока су инструктивног карактера.⁶³

Наредба о спровођењу истраге садржи следеће елементе:

1. личне податке осумњиченог, ако је познат, што значи да су такви подаци обавезан елемент наредбе о спровођењу истраге, само онда када се ради о истрази против познатог осумњиченог, док наравно, таквих података неће бити у наредби која се односи на „други тип истраге”, тј. истрагу у погледу кривичног дела непознатог „учиниоца”;

⁶¹ Чворовић, Д., Лајић, О., Концепт истраге и реформа кривичнопроцесног законодавства Србије, Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања, вол.31 бр.2, Београд, 2013, стр.220

⁶² чл.211 ЗКП

⁶³ чл.296 ст.1 и 2 ЗКП

2. опис дела из кога произлазе законска обележја кривичног дела;
3. законски назив кривичног дела, те
4. околности из којих произилазе основи сумње.⁶⁴

Наредба о спровођењу истраге доставља се осумњиченом и његовом браниоцу, ако га има, заједно са позивом, односно обавештењем о првој доказној радњи којој та лица могу присуствовати, односно у погледу које имају право да буду присутни током њеног спровођења. Ако се у току истраге против непознатог учиниоца, накнадно утврди његова истоветност, јавни тужилац ће допунити наредбу о спровођењу истраге тако, што ће у њу унети личне податке осумњиченог, те ће потом осумњиченом и браниоцу, ако га осумњичени има, доставити наредбу о спровођењу истраге, уз коју доставља и позив, односно обавештење о првој доказној радњи којој та лица могу присуствовати. Истовремено са достављањем наредбе о спровођењу истраге осумњиченом и његовом браниоцу, јавни тужилац ће обавестити оштећеног о покретању истраге, и поучити га о правима која има у кривичном поступку, односно поводом покренутог кривичног поступка.⁶⁵ Када размотримо наведене одредбе о покретању истраге можемо увидети одређене недостатке: непостојање контроле тужиоачеве наредбе о спровођењу истраге; необавештавање осумњиченог и браниоца о истрази одмах након њеног отварања; низак стандард доказаности; могућност покретања истраге против непознатог учиниоца.⁶⁶ Вероватно да ће у неки будућим изменама ЗКП-а, бити предвиђена могућност побијања жалбом одлуку јавног тужиоца о покретању истраге против одређеног лица о којој ће одлучивати судија за претходни поступак. Наиме, у „старом“ Законику је била предвиђена могућност изјављивања жалбе против решења истражног судије о спровођењу истраге.⁶⁷

Истрага није обавезна, јер не само што је нема у посебним кривичним поступцима, као што је скраћени поступак, већ се ни у погледу кривичних дела за која се, иначе води општи кривични поступак, не мора увек пре оптужења спроводити истрага, јер јавни тужилац свакако и без посебних услова, може да поднесе непосредну оптужницу.⁶⁸ Надлежност у спровођењу истраге припада јавном тужиоцу. Он као државни орган мора превазићи „уско страначки карактер“ и утврђивати чињенице непристрасно. Наиме, јавни тужилац, као и полиција, дужни су да непристрасно разјасне сумњу о кривичном делу за које спроводе службене радње, и да са једнаком пажњом испитују чињенице које терете окривљеног и чињенице које му иду у корист.⁶⁹ Такође треба размотрити ситуацију када се истрага води у односу на непознатог учиниоца, јер тада нема странке која би била у функцији одбране, јер се не зна ко је „учинилац“ кривичног дела, односно коме се кривично дело на нивоу основа сумње може ставити на терет, па стога, јавни тужилац не може ни формално да буде странка, јер једна странка може постојати само корелативно у односу на другу и супротну странку. Чак и онда, када је у питању истрага која се води против познатог осумњиченог, сам тај осумњичени још увек није постао типична странка, јер и ту недостаје класичан страначки однос између лица у супротним страначким

⁶⁴ чл.296 ст.3 ЗКП

⁶⁵ чл.297 ЗКП

⁶⁶ Бркић, С., *op.cit.*, стр.90

⁶⁷ чл.243 ст.5 „старог“ ЗКП

⁶⁸ Видети опширније:Бугарски, Т., Непосредно оптужење, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.221-233

⁶⁹ чл.6 ст.4 ЗКП

функцијама, насупрот којих би био непристрасан суд. То значи, да су странке изворно могуће само у класичном кривичном поступку, у којем се појављују сви кривичнопроцесни субјекти – обе странке и суд, а не у јавнотужилачкој истрази, у којој је улога суда сведена на минимум и где чак, његово процесно активирање, уопште и није неопходно, већ до њега само евентуално долази у одређеним ситуацијама, као на пример, када јавни тужилац предлаже одређивање притвора.⁷⁰

Истрагу спроводи надлежни јавни тужилац, а законом се може одредити једно јавно тужилаштво у коме ће се за подручје више јавних тужилаштава спроводити истрага (истражни центар). Јавни тужилац предузима доказне радње, по правилу, само на подручју надлежности суда пред којим поступа, а ако интерес истраге захтева, он може поједине доказне радње предузети и ван подручја овог суда, али је дужан да о томе обавести јавног тужиоца, који поступа пред судом на чијем подручју предузима доказне радње. Ако је јавном тужиоцу потребна помоћ полиције (форензичка, аналитичка и др.), или других државних органа у вези са спровођењем истраге, они су дужни, да му на његов захтев ту помоћ пруже.⁷¹

Јавни тужилац може поверити полицији извршење појединих доказних радњи у складу са одредбама Законика. На захтев јавног тужиоца, правно лице је дужно, да пружи помоћ за предузимање доказне радње која не трпи одлагање. У току истраге, јавни тужилац може поверити предузимање појединих доказних радњи јавном тужиоцу, који поступа пред судом на чијем подручју треба предузети те радње, а ако је за подручја више судова одређен један суд за пружање правне помоћи јавном тужиоцу који поступа пред тим судом, јавни тужилац коме је поверено предузимање појединих доказних радњи предузеће по потреби и друге доказне радње које са овим стоје у вези, или из њих проистичу. Ако јавни тужилац коме је поверено предузимање појединих доказних радњи није за то надлежан, доставиће предмет надлежном јавном тужиоцу и о томе ће обавестити јавног тужиоца који му је предмет доставио.⁷² Јавни тужилац је дужан, да браниоцу осумњиченог упутити позив да присуствује саслушању осумњиченог, односно, да осумњиченом и његовом браниоцу упутити позив, а оштећеног обавести о времену и месту испитивања сведока, или вештака. Изузетно од овог правила, у поступцима за кривична дела, за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, јавни тужилац може испитати сведока и без позивања осумњиченог и његовог браниоца да присуствују испитивању, ако оцени да њихово присуство може утицати на сведока, а ако је поступљено на овај начин, судска одлука се не може заснивати искључиво, или у одлучујућој мери на том исказу сведока.⁷³ У питању је норма којом се потенцијално одступа од права на правично суђење, нарочито ако се има у виду, да се на овај начин осумњичени и бранилац од стране јавног тужиоца посматрају као могући „деструктивни” фактори у односу на исказивање сведока, а да при том, такав исказ сведока може да се, путем читања записника о њему, под одређеним условима користи и на главном претресу, када се одступа од начела непосредности у објективном смислу. Аномалије овог законског решења су само донекле

⁷⁰ Бејатовић, С., и остали, Приручник за примену Законика о кривичном поступку, Фидуција 011, Београд, 2013, стр.248

⁷¹ чл.298 ЗКП

⁷² чл.299 ЗКП

⁷³ чл.300 ст1 и 2 ЗКП

умањене правилом, да исказ сведока до којег се дошло и без позивања осумњиченог и његовог браниоца да присуствују испитивању, има само „ограничени” доказни значај, при чему овде није ни сасвим јасна формулација по којој се судска одлука не може заснивати „у одлучујућој мери” на таквом исказу, јер се ту у основи, ипак ради о норми, подложној и веома екстензивним тумачењима.

Осумњичени, његов бранилац и оштећени могу да присуствују увиђају.⁷⁴ Право ових лица да присуствују увиђају је безусловно, али нема никаквих процесних последица, ако та лица увиђају не присуствују, без обзира да ли су обавештена о увиђају којем могу да присуствују (што је дужност надлежног јавног тужиоца), или о томе нису обавештена, независно од разлога због којих нису обавештени. Наравно, ово долази у обзир само када се ради о спровођењу увиђаја у истрази, која се води против познатог осумњиченог. Ако осумњичени има браниоца, јавни тужилац ће, по правилу, када се ради о радњама у погледу којих се позивају, односно обавештавају и осумњичени и бранилац, позивати односно обавештавати само браниоца.⁷⁵ Ово правило такође донекле може бити и неправично, јер не треба заборавити, да је ипак осумњичени изворно, што значи и онда када има браниоца, у функцији одбране, што значи да би у пракси из разлога правичности, увек када је то објективно могуће, било потребно позивати, односно обавештавати, не само браниоца, већ и самог осумњиченог. Ако је осумњичени у притвору, а доказна радња се предузима ван седишта суда, јавни тужилац ће одлучити, да ли је потребно присуство осумњиченог.⁷⁶ Јавни тужилац је дужан, да стручног саветника обавести да може да присуствује вештачењу.⁷⁷ Улога стручног саветника је, да на изврстан начин, „побија” вештачење, које обавља лице коме је то наредбом за вештачење официјелно поверено, што је нека врста „контрадикторности” у погледу ове доказне радње.

Ако позив осумњиченом и његовом браниоцу није достављен у складу са законским правилима, као и ако се истрага води против непознатог учиниоца, јавни тужилац може предузети испитивање сведока, или вештака само по претходном одобрењу судије за претходни поступак.⁷⁸ У овој ситуацији судија за претходни поступак има одговарајућу контролну функцију, у односу на поступање јавног тужиоца у истрази, када је реч о конкретним доказним радњама. Ако лице коме је упућен позив, односно обавештење о доказној радњи није присутно, радња се може предузети и у његовом одсуству.⁷⁹ Лица која присуствују доказним радњама могу предложити јавном тужиоцу да, ради разјашњења ствари, постави одређена питања осумњиченом, сведоку, или вештаку, а по дозволи јавног тужиоца могу постављати питања и непосредно. Ова лица имају право да захтевају, да се у записник унесу и њихове примедбе у погледу предузимања појединих радњи, а могу и предлагати прикупљање појединих доказа.⁸⁰ Ради разјашњења појединих техничких, или других стручних питања, која се постављају у вези са прибављеним доказима, или приликом саслушања осумњиченог, или предузимања других доказних радњи, јавни тужилац може затражити од стручног лица одговарајуће струке, да му о тим питањима да

⁷⁴ чл.300 ст.3 ЗКП

⁷⁵ чл.300 ст.4 ЗКП

⁷⁶ чл.300 ст.5 ЗКП

⁷⁷ чл.300 ст.6 ЗКП

⁷⁸ чл.300 ст.7 ЗКП

⁷⁹ чл.300 ст.8 ЗКП

⁸⁰ чл.300 ст.9 ЗКП

потребна објашњења.⁸¹ Ако су приликом давања објашњења присутни осумњичени, или бранилац, они могу тражити да то лице пружи ближа објашњења. У случају потребе, јавни тужилац може тражити објашњења и од одговарајуће стручне установе.⁸² Већ смо рекли да јавни тужилац би, као државни орган, а не само странка, морао да води рачуна и о интересима одбране током спровођења истраге која је сврстана у његову надлежност. Наиме и кроз читав Законик „пропагира“ се тзв. „једнакост оружја“.⁸³

Осим овога, у Законнику се установљавају и неки специфични облици деловања у корист одбране, током истраге коју води јавни тужилац. То су:

- а) прикупљање доказа и материјала у корист одбране и
- б) предузимање доказних радњи у корист одбране.

а) Активност субјеката у функцији одбране током истраге коју спроводи јавни тужилац, представља неку врсту „паралелне истраге“⁸⁴, што наравно није законски термин, али представља вид теоријског објашњења. Таква активност одбране у истрази јавног тужиоца је, наравно могућа, само када је реч о истрази која је усмерена против познатог осумњиченог. Осим тога, ту се ипак не ради о правој „истрази“ друге странке, јер осумњичени као субјект у функцији одбране, нема дужност да се брани, па самим тим ни да било шта „истражује“, а на њега се односи и претпоставка невиности, која такође подразумева да супротна странка треба да доказује оптужбу, а не окривљени своју невиност, што има своје реперкусије и у истрази, без обзира што ту нема формалне оптужбе.⁸⁵ Постоје ставови⁸⁶ да би потпуније и правичније решење било да је осумњиченом и браниоцу признато право да „воде своју истрагу“ тј. да прикупљају материјал за предстојећи судски поступак (као нпр. у Италијанском ЗКП) и да на тај начин осумњичени буде изједначен са јавним тужиоцем. Међутим Закоником се уређује приступ одбране у истрази, у којем она има доказну иницијативу и није само пасивни посматрач и пратилац.⁸⁷ Осумњичени и његов бранилац могу самостално прикупљати доказе и материјал у корист одбране, а у циљу остваривања тог овлашћења осумњичени и његов бранилац имају право:

1. да разговарају са лицем које им може пружити податке корисне за одбрану и да од тог лица прибављају писане изјаве и обавештења, уз његову сагласност, осим када се ради о оштећеном, или о лицима која су већ испитана од стране полиције, или јавног тужиоца;
2. да улазе у приватне просторије, или просторе који нису отворени за јавност, у стан, или просторе повезане са станом, уз пристанак њиховог држаоца;
3. да од физичког, или правног лица преузму предмете и исправе и прибаве обавештења којима оно располаже, уз његову сагласност, као и уз обавезу да том лицу издају потврду са пописом преузетих предмета и исправа.⁸⁸

⁸¹ чл.300 ст.10 ЗКП

⁸² чл.300 ст.11 ЗКП

⁸³ Видети опширније: Бељански, С., Тужилачка истрага у Србији и прикупљање материјала и доказа у корист одбране, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.266

⁸⁴ Шкулић, М., Илић, Г., *op.cit.*, стр.47

⁸⁵ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.649

⁸⁶ Види: Грубач, М., Кривично процесно право, *op. cit.*, стр.493

⁸⁷ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.651

⁸⁸ чл.301 ст.1 и 2 ЗКП

Писана изјава и обавештење које је одређено лице дало осумњиченом, или браниоцу, немају сами по себи никакав посебни доказни значај, што значи, да се одлука суда не може заснивати на таквој изјави, односно обавештењу, нити тај облик комуникације са одређеним лицем које даје изјаву, или обавештење осумњиченом, или браниоцу, има значај сведочења, односно исказа сведока.⁸⁹ Реч је о потпуно неформалном „материјалу”, без непосредног доказног значаја, који се од стране окривљеног и његовог браниоца може користити једино у крајње лимитиране сврхе:

1. у току испитивања сведока, или
2. ради провере веродостојности исказа сведока, односно 3) за доношење одлуке о испитивању одређеног лица као сведока, од стране јавног тужиоца, или суда.⁹⁰

Окривљени и бранилац могу користити изјаве и обавештења само током испитивања сведока, као водич за постављање питања или као репер за проверу веродостојности исказа. С тим циљем, они могу сведоку предочавати разлике између садржаја изјаве или обавештења, с једне стране, с друге стране, и тражити објашњења за евентуална одступања.⁹¹ Међутим морамо указати и на то се овлашћења из чл. 301 ст.2 ЗКП, не односе на оштећеног и на лица која су већ испитана од стране полиције или јавног тужиоца.⁹² Окривљени и бранилац могу користити изјаве и обавештења само током испитивања сведока, што ће се десити приликом унакрсног испитивања, а имајући у виду забрану из наведеног члана, веома је дискутабилна примена овог овлашћења у пракси, јер у већини случајева полиција или јавни тужилац долази у контакт са потенцијалним сведоцима, и њих ће управо предложити за основно испитивање. Само би одређени материјални докази до којих би дошли субјекти који су у функцији одбране, тј. предмети и исправе, могли у кривичном поступку да имају непосредан доказни значај, али ни тада не аутоматски, већ тако што би се, било у самој истрази, било у каснијем току поступка, спровео увиђај у односу на такве материјалне доказе, те о томе направио записник, односно на други доказно подобан начин регистровао спроведени увиђај на предметима. Субјекти који су у функцији одбране, немају никакав процесно – правни адекватан начин, односно процесни механизам, да лица од којих намеравају да прибаве доказе, или материјале, „принуде” на „сарадњу” тог типа, ако та лица то једноставно не желе. Тада би као једина могућност остао други облик деловања у корист одбране током истраге, а то је предузимање доказних радњи од стране јавног тужиоца, а на иницијативу осумњиченог, или браниоца и евентуално (ако такву иницијативу примарно не прихвати јавни тужилац), по одлуци судије за претходни поступак.⁹³ Реч је о облицима слободне или добровољне комуникације одбране са одређеним правним и физичким лицима. Одбрана би имала право на ову комуникацију пошто се све могућности заснивају на добровољном плану. Исто тако, нема сумње да је то такве комуникације одбране често долазило, иако она није била озакоњена. Законодавац је вероватно хтео да дефинише функцију оваквих радњи и смањи

⁸⁹ Бељански, С., *op.cit.*, стр.269

⁹⁰ чл.301. ст.4 ЗКП

⁹¹ Бељански, С., *op.cit.*, стр.269

⁹² чл.301 ст.3

⁹³ Бејатовић, С., и остали, Приручник за примену Законика о кривичном поступку, *op.cit.*, стр.253

могућност утицаја на сведоке.⁹⁴ Као што је речено, такве изјаве и обавештења као по „старом“ тако и „новом“ Законнику сами по себи нису доказ, односно, до њих се не долази доказним радњама. Доказ могу да буду једино материјални докази, који се и иначе, без обзира да ли је истрага судска, или јавнотужилачка, те да ли је то стриктно прописано у Законнику (као донекле формализована активност одбране у истрази), или није, свакако могу подносити органу кривичног поступка и од стране субјеката, који су у функцији одбране. У ствари, оно што је овде ново, је правило (које ћемо детаљније објаснити у даљем тексту), да одбрана о резултатима својих „истражних“ активности током истраге јавног тужиоца, мора да у одређеном процесном облику обавести самог јавног тужиоца, што до сада, тј. у систему судске истраге, наравно, није био случај. Из претходно наведеног произилази закључак, да није сасвим јасно, да ли ове „нове могућности“ за одбрану током истраге, треба схватити као вид „права“ одбране, или у ствари, „дужности“ субјеката у функцији одбране, односно специфичног процесног „терета“.⁹⁵

б) Предузимање доказних радњи у корист одбране представља други формални облик деловања у корист одбране, током истраге јавног тужиоца. За разлику од претходних могућности тзв. паралелне истраге, где одређене радње (додуше без формалног доказног кредибилитета), спроводе сами субјекти који су у функцији одбране, тј. осумњичени и бранилац, овде се ради о радњама које у корист одбране врши субјект који и иначе спроводи истрагу, а то је јавни тужилац. До овога примарно долази на иницијативу субјеката, који су у функцији одбране у истрази, а супсидијарно је, осим такве иницијативе, потребан и захтев судији за претходни поступак, као и његов позитиван став у односу на такав захтев, до чега долази, ако се јавни тужилац „оглуши“ о примарну доказну иницијативу субјеката који су у функцији одбране, а судија за претходни поступак оцени, да је таква иницијатива оправдана. Овакав законски механизам, тј. могућност предузимања доказних радњи у корист одбране је у ствари својеврсни коректив, у односу на оцену јавног тужиоца, да ли је у конкретном случају потребно вршити одређене доказне радње, што би формално посматрано, јавни тужилац и иначе, свакако морао да учини.⁹⁶ Наиме, јавни тужилац има општу законску дужност, да како током истраге, тако и током целокупног тока кривичног поступка, делује на начин који омогућава да се непристрасно разјасни сумња о кривичном делу које је предмет поступка, те је јавни тужилац уз то и посебно дужан да са једнаком пажњом испитује како чињенице које терете окривљеног, тако и оне чињенице које окривљеном иду у корист.⁹⁷ До тога може доћи на два начина: када субјекти који су у функцији одбране упуте конкретан доказни предлог јавном тужиоцу, те да јавни тужилац усвоји такав предлог, односно поступи у складу са њим, те спроведе предложену доказну радњу. Ако осумњичени и његов бранилац сматрају да је потребно предузети одређену доказну радњу, предложиће јавном тужиоцу да је предузме. Уколико јавни тужилац прихвати такав предлог, он ће спровести доказну радњу која је била предложена⁹⁸; и на основу одлуке судије за претходни поступак, онда, када он усвоји предлог субјеката у функцији одбране, а у односу на који се претходно оглушио јавни тужилац, што се алтернативно испољава у два облика: када је јавни тужилац одбио доказни предлог

⁹⁴ Бркић, С., *op.cit.*, стр.95

⁹⁵ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.649

⁹⁶ *Ibid*, стр.651

⁹⁷ чл.6 ст.4 ЗКП

⁹⁸ чл.302 ст.1 и 2ЗКП

одбране, или уколико се јавни тужилац у одређеном року уопште није изјаснио о предлогу одбране.⁹⁹ Јавни тужилац би био дужан да спроведе доказну радњу када му то „наложи” судија за претходни поступак, али се овде ипак, у основи ради о инструктивном законском механизму, јер законодавац није предвидео никакве процесне последице уколико се јавни тужилац оглуши о одлуку судије за претходни поступак, нити ако (што би се у пракси чешће могло очекивати), наложену доказну радњу обави без неког посебног „ентузијазма”, тј. алкаво, неефикасно, површно и сл., што се наравно, по логици ствари и може очекивати, јер се овде ради о активностима на које је јавни тужилац фактички „принуђен”, а које је он примарно, сматрао непотребним.

Што се тиче упознавања са доказима, обе странке (иако је питање, да ли у истрази постоје праве процесне „странке”), имају дужност узајамног упознавања са прикупљеним доказима, односно, када је реч о активностима одбране током истраге јавног тужиоца, о материјалима који имају извештај доказни значај. У питању је у ствари, процесни механизам који, с једне стране, представља елемент права на правично суђење, јер одбрани омогућава, да процесно и у тој „раној” фази кривичног поступка, „парира” доказима јавног тужиоца, а, с друге стране, има сасвим практичан значај и за јавног тужиоца, да се онда када на пример, одбрана располаже доказима и материјалима, који „руше” оптужбу, омогући јавном тужиоцу да „коригује” своју оптужбу, одустане од кривичног гоњења и сл. Јавни тужилац је дужан да осумњиченом који је саслушан и његовом браниоцу омогући да у року довољном за припремање одбране, размотре списе и разгледају предмете који служе као доказ. У случају да је више лица осумњичено за кривично дело разматрање списа и разгледање предмета који служе као доказ, може се одложити док јавни тужилац не саслуша последњег осумњиченог који је доступан. Након разматрања списа и разгледања предмета јавни тужилац ће позвати осумњиченог и његовог браниоца да у одређеном року ставе предлог за предузимање одређених доказних радњи.¹⁰⁰

Истрага иначе није јавног карактера, као што је то, по правилу, основна процесна фаза, тј. главни претрес, као „суђење” у ужем смислу, иако наравно, јавност из низа Закоником дефинисаних разлога, може бити искључена у потпуности, или делимично и током одржавања главног претреса. С циљем заштите одређених вредности, законодавац прописује и одређени механизам чувања тајне у истрази, када се и иначе, веома ограничено дејство начела јавности у истрази, још додатно лимитира, што се наравно, не чини у односу на истрагу, као комплетни процесни стадијум (јер у истрази и иначе, нема класичне јавности), већ само у односу на конкретне доказне радње које се врше у оквиру истраге, односно увид у конкретне доказе фиксиране у списима у погледу којих одређена лица имају право разгледања. Орган поступка који предузима доказну радњу наредиће лицима која саслушава, односно испитује, или која присуствују доказним радњама, или разгледају списе истраге, да чувају као тајну одређене чињенице, или податке које су том приликом сазнала и упозориће их, да одавање тајне представља кривично дело, у складу са законом, када је то неопходно ради заштите из неког од следећих алтернативно прописаних добара:

1. интереса националне безбедности,
2. јавног реда и морала,
3. интереса малолетника,

⁹⁹ чл.302 ст.3 ЗКП

¹⁰⁰ чл. 303 ст.1 и 2 ЗКП

4. приватности учесника у поступку, или

5. других оправданих интереса у демократском друштву.

Наредба којом се одређеним лицима налаже, да чувају конкретне чињенице, односно податке сазнате у истрази као тајну, уноси се у записник о доказној радњи, односно бележи се на списима који се разгледају, уз потпис лица које је упозорено.¹⁰¹

Спровођење доказних радњи током истраге, а којима осим службених актера кривичног поступка, могу да присуствују и одређена друга лица, која сходно Законику имају право присуства таквим радњама, подразумева и поштовање реда, односно одговарајућу процесну дисциплину. С циљем очувања реда у истрази, чиме се у ствари, стварају услови за успешно спровођење конкретне доказне радње, у Законику се прописују и одређене казнене мере, то да ће јавни тужилац лице које за време предузимања доказне радње нарушава ред, прво опоменути, а ако опоменуто лице настави да нарушава ред, суд га може новчано казнити до 150.000 динара. Против решења о новчаном кажњавању може се изјавити жалба, која нема суспензивно дејство, а о њој одлучује ванпретресно веће. Такође, ако учешће лица које нарушава ред током спровођења доказне радње у истрази, оно може бити удаљено са места где се предузима доказна радња.¹⁰² Осумњичени и његов бранилац могу одмах по сазнању, а најкасније до завршетка истраге, поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу због одуговлачења поступка и других неправилности у току истраге. Непосредно виши јавни тужилац ће, у року од осам дана од дана пријема приговора, донети решење о одбијању, или усвајању приговора. Против овог решења јавног тужиоца нису дозвољена посебна правна средства, тј. не могу се изјавити, ни жалба, ни приговор. Решењем којим усваја приговор, јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу, да отклони утврђене неправилности у току истраге.¹⁰³

С обзиром на постојећи хијерархијски однос између нижег и вишег јавног тужиоца, сходно којем виши јавни тужилац и иначе, контролише рад нижег јавног тужиоца, уз могућност, да му издаје обавезна упутства и у односу на конкретан случај, наведени формални механизам одлучивања вишег јавног тужиоца поводом приговора због неправилности у истрази је практично, у одређеној мери сувишан. Наиме, и да нема таквог механизма, виши јавни тужилац би могао да отклања неправилности у истрази, коју води нижи јавни тужилац, без обзира, да ли би о таквим неправилностима био формално обавештен од стране лица која имају одређену улогу у истрази, или су заинтересована за исход истраге, начин њеног вођења и сл., (а то би осим осумњиченог и браниоца, могла да буду и друга лица, као на пример, оштећени), или би сам, тј. захваљујући редовној контроли рада нижег јавног тужиоца, стекао сазнања о евентуалним неправилностима у истрази.¹⁰⁴ Механизам отклањања неправилности у истрази је примарно усмерен на вишег јавног тужиоца, али супсидијарно, постоји и могућност одговарајуће судске контроле. У случају да приговор због одуговлачења у истрази и других неправилности буде одбијен, осумњичени и његов бранилац могу у року од осам дана, од пријема решења о одбијању

¹⁰¹ чл.304 ЗКП

¹⁰² чл.305 ЗКП

¹⁰³ чл.305 ЗКП

¹⁰⁴ Илић, Г., Положај јавног тужиоца према новом ЗКП Србије, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012, стр.66

приговора, поднети притужбу судији за претходни поступак, а ако судија за претходни поступак оцени да је притужба основана, наложиће да се предузму мере за отклањање неправилности.¹⁰⁵

Можемо рећи да активирања судије за претходни поступак, на захтев осумњиченог и његовог браниоца, када судија може наложити јавном тужиоцу да предузме одређену доказну радњу у корист одбране, представља механизам који је у основи инструктивног карактера, јер нису прописане неке посебне процесне последице, ако би се надлежни јавни тужилац оглушио о „налог” судије за претходни поступак, или једноставно, не отклони на ефикасан начин уочене неправилности у истрази, односно настави са њеним одуговлачењем.

4. Проширење и прекид истраге

За истрагу можемо рећи да је усмерена у два смисла:

1. субјективно, тако што се односи само на конкретно лице – осумњиченог
2. објективно, тиме што се тиче само конкретног кривичног дела.

То значи да се истрага спроводи само у погледу осумњиченог и кривичног дела, на које се односи наредба о спровођењу истраге.¹⁰⁶ Субјективна усмереност истраге представља правило по којем се истрага спроводи само у погледу конкретног осумњиченог и важи једино када се ради о истрази против познатог осумњиченог и када се у наредби о спровођењу истраге изричито наводе подаци о осумњиченом, јер као што је то претходно већ објашњено, ако се у току истраге покаже да поступак треба проширити на које друго кривично дело, или против другог лица, јавни тужилац ће наредбом проширити истрагу, а у погледу проширења истраге важе опште законске одредбе које се односе и покретање и спровођење истраге.¹⁰⁷

Као и раније и према правилима новог Законика, постоје два вида прекида истраге:

1. обавезан прекид и
2. факултативан прекид.

Истрага се обавезно прекида ако постоји неки од алтернативно прописаних разлога:

1. разлог који се односи на процесну неспособност лица против којег се истрага води – када код осумњиченог после учињеног кривичног дела наступи душевно обољење, или душевна поремећеност, или каква друга тешка болест због које не може учествовати у поступку, што је могуће само када се ради о истрази усмереној против познатог осумњиченог;
2. разлог који се своди на деловање привремених сметњи за кривично гоњење уколико нема предлога оштећеног, или одобрења надлежног државног органа за гоњење, или се појаве друге околности које привремено спречавају гоњење.¹⁰⁸

¹⁰⁵ чл.312 ЗКП

¹⁰⁶ чл.306 ст.1 ЗКП

¹⁰⁷ чл.306 ст2 и 3 ЗКП

¹⁰⁸ чл.397 ст.1 ЗКП

До факултативног прекида истраге долази из одређених разлога, који се односе на недоступност осумњиченог у одређеном будућем временском периоду, до чега може доћи, било захваљујући активном „избегавању поступка” од стране осумњиченог (када је он у бекству, или се крије), било услед тога, што се једноставно не зна где борави осумњичени, или он из одређених разлога (на пример, налази се у држави која одбија да га изручи), није доступан нашим државним органима, а што некада у пракси може бити и вид бекства, односно скривања осумњиченог. То значи, да се истрага може прекинути из следећих алтернативно прописаних разлога:

1. ако се не зна боравиште осумњиченог, или
2. уколико је осумњичени у бекству, или иначе није достижан државним органима.¹⁰⁹

Истрага се прекида наредбом јавног тужиоца, који ће пре него што такву одлуку донесе, прикупити све доказе о кривичном делу осумњиченог до којих се може доћи. Ако је истрага прекинута због бекства осумњиченог, или његове недоступности државним органима, јавни тужилац ће предложити, да се према осумњиченом одреди притвор.¹¹⁰ Прекид истраге не представља њено окончање, већ ће по престанку сметњи, које су проузроковале прекид, јавни тужилац наставити истрагу.¹¹¹ Ако сметња не престане до истека рока за застарелости кривичног гоњења, прекинута истрага ће се обуставити. Прекид истраге не значи да је јавни тужилац одустао од кривичног гоњења и том случају не може наступити супсидијарна тужба.¹¹²

5. Окончање истраге

Истрага се окончава на два начина:

- а) обуставом истраге, што представља вид окончања кривичног поступка и своди се на својеврсни „неуспех оптужбе”, односно одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења, јер нису створени потребни фактички услови за оптужење, тј. улазак у наредни процесни стадијум, било због тога што више уопште и нема сумње да је осумњичени учинио кривично дело, било услед тога, што у истрази нису прикупљени докази из којих би произишао потребан степен сумње за подизање оптужнице, или
- б) завршетком истраге, када је по оцени јавног тужиоца у истрази стање ствари довољно разјашњено, било тако, што су прикупљени докази из којих произилази потребан степен сумње за оптужење, односно „улазак” у наредни процесни стадијум, било тиме, што је јавни тужилац на темељу таквог разјашњења предмета оптужбе, оценио, да су се стекли услови за одустанак од оптужбе, што онда такође, подразумева и окончање кривичног поступка.

Јавни тужилац „може” у току истраге да одустане од гоњења осумњиченог и обустави истрагу, када постоји неки од следећих алтернативно прописаних разлога:

1. разлог који се односи на предмет оптужбе – ако дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности;

¹⁰⁹ чл.307 ст.2 ЗКП

¹¹⁰ чл.307 ст.3 ЗКП

¹¹¹ чл.307 ст.4 ЗКП

¹¹² Бркић, С., *op.cit.*, стр.99

2. разлози који се тичу трајних процесних сметњи – уколико је кривично гоњење застарело, или је дело обухваћено амнестијом, или помиловањем, или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење;
3. ако нема довољно доказа за оптужење.¹¹³

Употребљавајући глагол „моћи“ у погледу одустанка јавног тужиоца од кривичног гоњења осумњиченог и у односу на обуставу истраге, када за то постоји неки од алтернативно прописаних разлога, законодавац је вероватно направио терминолошку грешку, јер би ту уствари требао бити глагол „штети“, који би подразумевао дужност јавног тужиоца, да обустави истрагу када постоје оређени Закоником прописани разлози за ту одлуку. Када прочитамо напред наведену законску формулацију произилази, да јавни тужилац може, али не мора да одустане од кривичног гоњења, чак и онда када дело које је предмет оптужбе уопште није кривично дело, или ако је кривично гоњење апсолутно застарело и сл., а то би наравно било бесмислено, те супротно процесној логици, али и интенцији законодавца, јер тада јавни тужилац свакако мора да обустави истрагу.¹¹⁴ Када постоји неки од Закоником прописаних разлога за доношење такве одлуке, јавни тужилац ће наредбом обуставити истрагу и о томе обавестити осумњиченог и оштећеног. Оштећени се о обустави истраге обавештава у року од осам дана, а јавни тужилац га, при том и поучава, да може поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу.¹¹⁵

Треба нагласити једну битну чињеницу, а то је да пошто суд више не спроводи истрагу већ јавни тужилац, окончање тужилачке истраге обуставом више не представља пресуђену ствар, и није обухваћена начелом *ne bis in idem*, које појам пресуђене ствари повезује искључиво са одлукама суда. Из тога следи да би јавни тужилац након одустанка од гоњења и обуставе истраге, ипак могао поново покренути истрагу.¹¹⁶ Када нађе да је стање ствари у истрази довољно разјашњено, јавни тужилац ће донети наредбу о завршетку истраге, коју ће доставити осумњиченом и његовом браниоцу, ако га има, а обавестиће и оштећеног о завршетку истраге. Уколико јавни тужилац не заврши истрагу против осумњиченог у року од шест месеци, а када је реч кривичном делу за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, у року од једне године, дужан је да обавести непосредно вишег јавног тужиоца о разлозима због којих истрага није окончана, а тада је непосредно виши јавни тужилац дужан, да предузме мере да се истрага оконча.¹¹⁷ Јавни тужилац, када по завршетку истраге одустане од кривичног гоњења обавестиће о томе осумњиченог, као и оштећеног, кога о томе информисаће у року од осам дана, а том га приликом и поучава, да може поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу.¹¹⁸

Осим чињеничних и других података који се тичу кривичног дела које је предмет поступка, односно који су неопходни за разјашњење ствари у истрази и остварење њеног

¹¹³ чл.308 ЗКП

¹¹⁴ Илић, К., Проширење, прекид и обустава истраге (пример из праксе у Србији и проблеми практичне примене), Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.219

¹¹⁵ чл.308 ст.2 ЗКП

¹¹⁶ Бркић, С., *op.cit.*, стр.100

¹¹⁷ чл.310 ст.1 и 2 ЗКП

¹¹⁸ чл.310 ст.3 ЗКП

циља, јавни тужилац пре завршене истраге прибавља и друге, Закоником стриктно дефинисане податке, који се могу поделити у три групе:

1. одређени подаци формалног карактера који се односе на осумњиченог, а који се обавезно прибављају,
2. подаци који се односе на личне и микро – социјалне околности осумњиченог, који се прибављају факултативно, тј. само „по потреби”, те
3. подаци који се односе на списе предмета у којима су садржане казне из ранијих пресуда, када се ради о стицају кривичних дела.

Јавни тужилац ће пре завршене истраге обавезно прибавити следеће информације:

1. податке о осумњиченом који се узимају приликом првог саслушања, ако такви подаци недостају, или их треба проверити,
2. податке о ранијим осудама осумњиченог, а ако осумњичени још издржава кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе – податке о његовом понашању за време издржавања кривичне санкције. Јавни тужилац ће, по потреби, прибавити податке о ранијем животу осумњиченог, приликама у којима живи и о другим околностима које се односе на његову личност. Уколико је потребно да се допуне подаци о личности осумњиченог, јавни тужилац може одредити прегледе, или психолошка испитивања осумњиченог, као и затражити списе предмета или овере правноснажних пресуда, када долази до изрицања јединствене казне којом ће се обухватити и казне из ранијих пресуда.¹¹⁹

Јавни тужилац донеће наредбу о допуни истраге, када након завршетка истраге утврди, да је потребно предузети нове доказне радње. Допуну истраге јавном тужиоцу могу предложити и осумњичени и његов бранилац, а ако јавни тужилац одбије предлог за допуну истраге, или о њему не одлучи у року од осам дана од дана подношења предлога, осумњичени и његов бранилац, могу поднети предлог судији за претходни поступак, који одлуку о томе доноси у року од осам дана. Ако судија за претходни поступак усвоји предлог осумњиченог и његовог браниоца, наложиће јавном тужиоцу да спроведе истрагу и одредити му рок за то.¹²⁰

6. Подизање и садржина оптужнице

Члан 43 ЗКП прописује права и дужности јавног тужиоца. Као основно право и основна дужност јавног тужиоца, наведено је гоњење учинилаца кривичних дела. Ако се осврнемо на прошлост и анализирамо претходна законска решења којима је било регулисано питање права и дужности јавног тужиоца, можемо констатовати, да се до новог Законика о кривичном поступку није много тога мењало. Фаза стављања под оптужбу је друга фаза претходног стадијума, која се састоји у подизању и судској контроли оптужног акта, којим се од надлежног суда тражи да се протв одређеног лица за које постоји оправдана сумња да је учинило одређено кривично дело, одреди главни претрес на коме ће да му се суди у правом смислу речи. Састоји се од две подфазе: а) подизању оптужног акта и б) судске контроле оптужног акта. За оптужни акт можемо рећи да има више циљева: да

¹¹⁹ чл.309 ЗКП

¹²⁰ чл.311 ЗКП

доведе до главног претреса, да одреди и омеђи предмет суђења и да окривљеном дефинитивно предочи дело које му се ставља на терет, како би могао да се брани. Оптужба је генусни појам за све врсте оптужних аката у кривичном поступку, који се разликују по свом називу и садржини, у зависности од врсте овлашћеног тужиоца и врсте кривичнопроцесне форме.¹²¹

Што се тиче оптужнице, она је карактеристична за редовни кривични поступак. Можемо је дефинисати као, захтев јавног, односно супсидијарног тужиоца сачињен у прописаној форми, којим се од суда тражи извођење окривљеног на главни претрес и његова осуда по закону. То је оптужни акт јавног тужиоца или оштећеног као супсидијарног тужиоца, за кривична дела која се гоне по службеној дужности, за које је запрећена казна затвора преко осам година ли тежа казна.¹²² Оптужницом се опредељује предмет суђења у погледу лица коме би требало да се суди и кривичног дела које му се ставља на терет, и она представља резултат рада тужиоца у току истражног поступка. Другачије конципиран кривични поступак, је додао нову димензију фази оптужења. Имајући на уму да истрага више не представља судску фазу поступка, тек након подизања оптужнице суд се у пуном капацитету укључује у поступак, који до тог тренутка у правом смислу речи није страначки, с обзиром да је јавни тужилац наступао у улози државног органа коме је било поверено вођење истраге. Подизање оптужнице одражава спремност јавног тужиоца да изнесе одређену кривичну ствар пред суд. На овај начин јавни тужилац изражава спремност да у даљем току поступка заузме улогу једне од странака напуштајући дотадашњу улогу органа поступка суду.¹²³

Као материјални услов за оптужење потребан је виши степен сумње, у односу на онај који је иначе потребан за започињање кривичног поступка, а то је „оправдана сумња”. Оправдана сумња се дефинише као скуп чињеница које непосредно поткрепљују основану сумњу и оправдавају подизање оптужбе.¹²⁴ Када сагледамо дефиницију појмовима „основ сумње” и „основана сумња”¹²⁵ логично је претпоставити, да оправдана сумња представља виши степен уверења у односу на основану сумњу, која је свакако виши степен уверења у односу на основ сумње. Сигурно је, да ће се у сваком конкретном случају разматрати, да ли је тужилац прикупио доказе у току истраге и да ли је достигао степен оправдане сумње, и из тог разлога судска контрола сваке подигнуте оптужнице сада добија на значају. Законодавац је евидентно имао на уму ситуацију у којој ће органи поступка перманентно пратити и захтевати одређени вид прогресије процесне вероватноће.¹²⁶

Оптужница се подиже у року од 15 дана од када је завршена истрага, а у нарочито сложеним предметима, тај рок се може продужити на основу одобрења непосредно вишег јавног тужиоца за још 30 дана.¹²⁷

¹²¹ Видети опширније: Бркић, С., *op.cit.*, стр.102

¹²² Ђурђић, В., *Кривично процесно право; општи део*, *op.cit.*, стр.183

¹²³ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.699

¹²⁴ чл.2 ст.1 тач.19 ЗКП

¹²⁵ Види: чл.2 ст.1 тач.17 и 18 ЗКП

¹²⁶ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.699

¹²⁷ чл.331 ст.2 ЗКП

Реч је о инструктивном року, и његово прекорачење не доноси неке посебне процесне последице, али доводи до ситуације да окривљени, његов бранилац и оштећени могу поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу, у року од осам дана од истека рока за подизање оптужнице¹²⁸. Већ самом чињеницом, да виши јавни тужилац у року од 15 дана од дана поднетог приговора доноси решење о одбијању, или усвајању приговора, фактички је продужен рок за подизање оптужница.

Решењем којим усваја приговор, јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу, да у одређеном року, који не може бити дужи од 30 дана, подигне оптужницу. Против решења непосредно вишег јавног тужиоца није дозвољена жалба ни приговор. Непосредно виши јавни тужилац усвајањем приговора издаје обавезно упутство, које је по својој форми и садржини регулисано Законом о јавном тужилаштву, тако да се остварује и контролна функција у оквиру јавнотужилачке организације. У сваком случају, стиче се утисак да окривљени, његов бранилац и оштећени имају механизам и прилику да контролишу подизање оптужнице у прописаним роковима.¹²⁹ Наравно, свако од побројаних процесних субјеката је заинтересован за одлуку тужиоца са свог становишта. Законик задржава могућност непосредног оптужења уколико прикупљени подаци о кривичном делу и учиниоцу пружају довољно основа за оптужење.¹³⁰ Оно што је ново у односу на претходни Законик, јесте изостављање фазе давања сагласности истражног судије да се истрага не спроводи. То је и логично јер је истрага сада у надлежности тужиоца. Доношење одлуке о непосредном оптужењу је искључиво ствар¹³¹ одлуке јавног тужиоца, који је *dominus litis* у истрази, која, према новом Законику представља, представља факултативни стадијум кривичног поступка.

Законик о кривичном поступку прописује обавезне и факултативне елементе садржине оптужнице¹³² и ти елементи су незнатно промењени у односу на претходни Законик. Можда треба скренути пажњу на тач. 6 чл. 332 ЗКП, у којима се наводи садржина образложења оптужнице, а то је да образложење оптужнице треба да садржи доказе, којима се утврђују чињенице, које су предмет доказивања. Појам „предмет доказивања“¹³³ који је, је још једна ствар на коју треба обратити пажњу. Из тог разлога је јако битно, да тзв. изрека оптужног акта, или опис дела из ког произилазе законска обележја кривичног дела¹³⁴ буде прецизно дефинисан и поткрепљен доказима, који ће бити наведени у образложењу. У овој фази поступка доћиће до изражаја умеће тужиоца и његова способност. У досадашњој пракси, образложења оптужница су представљала кратак приказ дотад прикупљених доказа. Међутим, сад ће из образложења оптужнице морати да се види, на основу чега тужилац сматра да постоји оправдана сумња, да је одређено лице учинило кривично дело. У суштини оптужница мора бити један вид „кратке пресуде“ којом ће се суд „убедити“ у постојање оправдане сумње да је осумњичени учинио кривично дело које му се ставља на терет. Ако се окривљени налази на слободи, у оптужници се може предложити да се одреди притвор, а ако се налази у притвору, може се предложити да се пусти на слободу.

¹²⁸ чл.331 ст.3 ЗКП

¹²⁹ чл.331 ст.4 ЗКП

¹³⁰ чл.331 ст.5 ЗКП

¹³¹ Бугарски, Т., *op.cit.*, стр.221

¹³² Види: чл.332 ЗКП

¹³³ Види: чл.83 ЗКП

¹³⁴ чл.332 ст.1 тач.2

Обухватање више кривичних дела, или више окривљених једном оптужницом.¹³⁵ Јавни тужилац је дужан, да надлежном суду достави довољан број примерака оптужнице, за све окривљене и њихове браниоце и један примерак за суд. Уз оптужницу се достављају и списи, сачињени у току истраге од стране јавног тужиоца.¹³⁶ Одмах по достављању оптужнице веће ће испитати, да ли је оптужница прописно састављена у смислу чл. 332 ЗКП. У овом моменту, суд се бави само формалним испитивањем оптужнице, те уколико суд установи да оптужница није прописно састављена, вратиће је тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. Овај налог суда је обавезујући и тужилац нема могућност истицања аргумената у прилог тврдњи да је оптужница правилно састављена. Овај рок може бити продужен из оправданих разлога, и то на захтев тужиоца (чл. 333 ст. 2 ЗКП). Међутим, уколико јавни тужилац пропусти овај рок, веће ће решењем одбацити оптужницу.¹³⁷ Решење о одбацивању оптужнице не значи да је дошло и до процесне ситуације, пресуђене ствари— *res iudicata*. У оптужници може бити предложено одређивање, или укидање притвора. У тим случајевима, веће (чл. 21 ст. 4 ЗКП) решава одмах, или најкасније у року од 48 часова. Реч је о хитном поступању суда. Уколико се окривљени налази у притвору, а у оптужници није стављен предлог да се пусти на слободу, веће ће по службеној дужности, у року од три дана од пријема оптужнице испитати, да ли постоје разлози за притвор. На решење о укидању, или продужењу притвора странке имају право жалбе, која не задржава извршење решења.¹³⁸

Након формалног испитивања оптужнице (чл. 332 ЗКП), председник већа оптужницу доставља окривљеном. Закон разликује ситуацију кад је окривљени на слободи, тада му се оптужница доставља без одлагања. Уколико је окривљени у притвору, тада му се оптужница доставља у року од 24 часа од пријема, а у нарочито сложеним предметима у року, од највише три дана. Окривљеном, коме је одређен притвор решењем већа, оптужница се предаје приликом хапшења, заједно са решењем о одређивању притвора. У том случају, окривљени има право жалбе на решење о одређивању притвора, а у односу на оптужницу, право на писани одговор. Окривљени има право да поднесе писани одговор на оптужницу, у року од осам дана од достављања. Уз оптужницу, окривљеном се доставља и правна поука о праву на одговор. Одговор на оптужницу може поднети и бранилац, без посебног овлашћења окривљеног, али не и против његове воље.¹³⁹ Подношење одговора на оптужницу није обавезно. Евентуални изостанак аргумената од стране окривљеног и његовог браниоца, не ослобађа суд обавезе испитивања оптужнице¹⁴⁰. Међутим, уколико окривљени, или његов бранилац упуте писани одговор на оптужницу, веће (чл. 21 ст. 4) ће, у сваком случају, узети у обзир њихове аргументе приликом испитивања оптужнице и њеног евентуалног потврђивања, али веће неће доносити посебно одлуку о основаности, или неоснованости одговора на оптужницу.

Потребно је истаћи да је „стари“ ЗКП познавао мешовити систем контроле оптужнице, према којем је контрола оптужнице вршена, ако то захтева одбрана или

¹³⁵ чл.332 ст.2 и 3 ЗКП

¹³⁶ чл.33 ст.1 ЗКП

¹³⁷ чл.333 ст.2 и 3 ЗКП

¹³⁸ чл.334 ЗКП

¹³⁹ чл.336 ЗКП

¹⁴⁰ Види: чл.337 ЗКП

председник већа. Нејвећи недостатак овог типа контроле, огледа се у томе што је тако председник већа приликом изражавања неслагања са оптужницом фактички био приморан да се у извесној мери изјасни о оптужници још у овој фази поступка. „Нови“ ЗКП познаје контролу коју суд врши по службеној дужности, без обзира на то да ли одбрана захтева или се, чак, томе противи. Можемо рећи да је овакав вид контроле оптужнице бољи. Контролом свих оптужница и упорним инсистирањем на томе да се све мањкавости у оптужници отклоне још на самом почетку, убрзава се одвијање кривичног поступка, и онемогућавају се опструкције и одуговлачења кривичног поступка.¹⁴¹

Ванпретресно веће испитује оптужницу у року од 15 дана, од истека рока за подношење одговора на оптужницу.¹⁴² Рок је инструктивног карактера, али је дужност суда, да суштински испита оптужницу, обавезна. Увођење ове обавезе за сваку оптужницу, без обзира на то, да ли је упућен одговор на оптужницу или не, јесте нешто о чему би јавни тужиоци требало озбиљно да размишљају, већ од самог почетка кривичног поступка. У моменту доношења наредбе о спровођењу истраге, јавни тужилац би требао да размишља о фази испитивања оптужнице. Круна завршетка истраге је оптужница и она као таква подлеже испитивању, након чега је могуће да се десе три сценарија.¹⁴³ Један је, да дође до обуставе поступка (чл. 338 ЗКП), други је одбијање оптужбе (чл. 339 ЗКП) и трећи је потврђивање оптужнице (чл. 341 ЗКП). Уколико суд није донео решење о ненадлежности, решење да нема места оптужби и решење о одбијању, или одбацивању оптужбе, донеће решење о потврђивању оптужнице. Истим решењем суд ће одлучити и о предлозима за спајање, или раздвајање поступка. Потврђивање оптужнице је један од одлучујућих процесних момената, дефинисаних у чл. 7 Законика о кривичном поступку. Против решења суда којим је оптужница потврђена, жалбу може изјавити само окривљени, у року од три дана од достављања решења.¹⁴⁴

¹⁴¹ Трешњев, А., Судска контрола оптужнице у Србији, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014, стр.303

¹⁴² чл.337 ст.1 ЗКП

¹⁴³ Трешњев, А., *op.cit.*, стр.305

¹⁴⁴ чл.341 и 343 ЗКП

Поглавље треће
**ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У УПРОШЋЕНИМ
ФОРМАМА ПОСТУПАЊА И ОПОРТУНИТЕТ
КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА**

1.Скраћени поступак

Захтев за ефикасношћу кривичне правде најлакше се остварује путем поједностављених форми поступања. Поједностављене форме поступања настају из потребе за рационализацијом кривичног поступка, која је сваким даном све очигледнија, што се очитује у реформама кривичнопроцесних законодавстава, којима државе све чешће приступају.¹⁴⁵Скраћени поступак спада у ред класичних, најстаријих, најраспрострањенијих и неспорних посебних кривичнопроцесних форми.¹⁴⁶Његова специфичност у односу на редовни поступак се огледа управо у поједностављењу форми поступања. Скраћени поступак не представља новину у домаћем кривичном процесном праву, с тим што можемо закључити да је изменама Законика вишеструко проширено поље његове примене. Постоје неки подаци да чак 80-85% свих кривичних поступака, које води јавни тужилац, се воде у скраћеном кривичном поступку. Основне карактеристике¹⁴⁷ скраћеног поступка, сходно новом Законнику огледају се у следећем:

1. Одредбе скраћеног поступка се примењују за кривична дела, за која је као главна казна прописана новчана казна, или казна затвора до осам година. Имајући у виду бројност кривичних дела, за која је прописана казна затвора до осам година, можемо закључити да примена одредаба скраћеног поступка неће бити изузетак, већ правило, односно да ће највећи број поступака пред основним судовима бити вођен сходно одредбама скраћеног поступка.
2. Сходно члану 7 тачка 3 и 4 Законика, скраћени поступак почиње одређивањем главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, или доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога.
3. У скраћеном поступку суди судија појединац. С обзиром да скраћени поступак представља поједностављену форму поступања, на сва питања која нису прописана одредбама скраћеног поступка, примењују се сходно одредбе редовног поступка. Дакле, законодавац није прописао да ће се одредбе редовног поступка примењивати непосредно, што практично значи да одредбе редовног поступка у скраћеном поступку треба применити сходно спречицифичностима које карактерише скраћени поступак.
4. Сходно одредбама скраћеног поступка, суд се може огласити месно ненадлежним до

¹⁴⁵ Ђурђић, В., Основна начела кривичнопроцесног права и поједностављене форме поступања у кривичним стварима, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС у Београду, 2013, стр.5

¹⁴⁶ Бркић, С., *op.cit.*, стр.227

¹⁴⁷ Видети опширније: Јовановић, И., Станисављевић, М., Скраћени кривични поступак у кривично процесном законодавству Србије и земаља региона, Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС у Београду, 2013, стр.325-328

заказивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Након одређивања главног претреса, суд се не може по службеној дужности огласити месно ненадлежним. С друге стране приговор месне ненадлежности странке могу ставити најкасније до почетка главног претреса, али не и након започињања главног претреса.

5. У погледу одустанка јавног тужиоца, Законик прописује да јавни тужилац може одустати од кривичног гоњења, до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Јавни тужилац може одустати од оптужбе, у периоду од одређивања, па до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Имајући у виду одредбе о тренутку започињања скраћеног поступка, закључујемо да одустанком од кривичног гоњења, дакле, одустанком пре започињања скраћеног поступка, јавни тужилац задржава могућност да касније, поводом исте кривичноправне ствари, поново сачини оптужни предлог – дакле, у случају одустанка од кривичног гоњења, ствар се не сматра пресуђеном, и у том смислу није могуће истицање приговора *res iudicata*.

У случају одустанка од оптужбе, можемо закључити да се изјављује након почетка скраћеног поступка, па у том смислу одустанак јавног тужиоца за собом повлачи последицу – немогућност каснијег поступања у истој кривичноправној ствари, а све из разлога што се та кривичноправна ствар сматра пресуђеном, односно могуће је истицање приговора *res iudicata*. Потребно је напоменути специфичности члана 7 тачка 3, којом је прописано да скраћени поступак почиње доношењем решења о одређивању притвора, пре подношења оптужног предлога. У овом случају кривични поступак почиње и пре подношења оптужног предлога. Можемо поставити питање, да ли јавни тужилац у случају одустанка, одустаје од кривичног гоњења или одустаје од оптужбе. Свакако, имајући у виду чињеницу да је кривични поступак започео, јавни тужилац не може да одустане од кривичног гоњења, већ само од оптужбе, иако оптужни предлог у формалном смислу никада није ни поднет.¹⁴⁸

Скраћени поступак покреће се на основу оптужног предлога јавног тужиоца или на основу приватне тужбе, када постоји оправдана сумња да је одређено лице учинило кривично дело.¹⁴⁹ Дакле, скраћени поступак се покреће актом – оптужним предлогом или приватном тужбом, а почиње одређивањем главног претреса. С друге стране, док је за одређивање притвора пре главног претреса у скраћеном поступку довољно да постоји основана сумња да је неко лице извршило кривично дело, за подношење оптужног предлога или приватне тужбе потребно је да постоји оправдана сумња да је одређено лице учинило кривично дело. Пре доношења одлуке о томе да ли ће поднети оптужни предлог или решење о одбачају кривичне пријаве, јавни тужилац може предузети одређене доказне радње. Предузимање доказних радњи мора бити обављено у најкраћем могућем року.¹⁵⁰

Уколико је кривичну пријаву поднео оштећени, а јавни тужилац у року од шест месеци не поднесе оптужни предлог, нити обавести оштећеног да је одбацио кривичну пријаву, односно у случају „ћутања” јавног тужиоца, оштећени има право да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу.¹⁵¹

¹⁴⁸ Бејатовић, С., и остали, Приручник за примену Законика о кривичном поступку, *op.cit.*, стр.404

¹⁴⁹ чл. 499 ст.1 ЗКП

¹⁵⁰ чл.499 ст.2 ЗКП

¹⁵¹ чл.499 ст.3 ЗКП

Оптужни акт (оптужно и предлог и приватна тужба) мора да испуњава строге услове у погледу форме. Законик прописује обавезне елементе оптужног акта:¹⁵²

- име и презиме окривљеног са личним подацима, уколико су такви подаци познати
 - кратак опис дела
 - законски назив кривичног дела
 - означавање суда пред којим се има одржати главни претрес
 - предлог, које доказе треба извести на главном претресу, са обавезним назначењем чињеница које би се имале доказати и којим од предложених доказа
 - предлог врсте и мере кривичне санкције и мере чије се изрицање тражи.
- Осим наведених обавезних елемената, оптужни акт може да садржи и:

- предлог за одређивање притвора, а уколико се окривљени већ налазио у притвору за време спровођења доказних радњи, јавни тужилац је у обавези да у оптужном предлогу назначи колико времена је лице било притворено
- уколико јавни тужилац сматра, на основу прикупљених доказа, да није потребно одржавање главног претреса, у оптужном предлогу може ставити захтев да се закаже рочиште за изрицање кривичне санкције.

Можемо извести закључак да се основне измене у погледу садржине оптужног предлога, односе на чињенице да нови Законик предвиђа обавезу јавног тужиоца да, поред навођења предлога које доказе треба извести на главном претресу, назначи и чињенице које би се имале доказати и којим од предложених доказа, као и да изнесе предлог врсте и мере кривичне санкције и мере чије се изрицање тражи. По пријему оптужног предлога, судија појединац испитује да ли је оптужни предлог прописно састављен, па ако установи да није, оптужни предлог враћа тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. На захтев тужиоца, а из оправданих разлога, рок од три дана може бити продужен. Уколико јавни тужилац пропусти наведени рок од три дана, судија решењем одбацује оптужни предлог, а у случају да рок пропусти приватни тужилац, сматраће се да је одустао од кривичног гоњења и приватна тужба ће бити решењем одбијена. Када је оптужни акт прописно састављен, судија појединац приступа испитивању да ли је суд надлежан, и да ли је потребно боље разјашњење ствари да би се испитала основаност оптужног акта, и да ли постоје разлози за одбацивање или одбијање оптужног предлога, односно приватне тужбе. Уколико судија утврди да је потребно боље разјашњење ствари да би се испитала основаност оптужног акта, он наређује предузимање одређених доказних радњи или прикупљања одређених доказа. Овлашћени тужилац, у року од 30 дана од када му је саопштена наредба суда, предузима одређене радње, односно прикупља доказе. На захтев тужиоца суд може продужити рок од 30 дана. Уколико јавни тужилац наведени рок пропусти, дужан је да о разлозима обавести непосредно вишег јавног тужиоца, а у случају да рок пропусти приватни тужилац, сматраће се да је одустао од гоњења и оптужба ће бити одбијена решењем.¹⁵³ Судија појединац ће одбацивати оптужни предлог, односно приватну тужбу уколико постоје околности које спречавају суд да се упусти у мериторно одлучивање и то уколико:

- установи да нема захтева овлашћеног тужиоца

¹⁵² чл.500 ЗКП

¹⁵³ чл.501 ЗКП

- установи да недостаје потребан предлог или одобрење за кривично гоњење
- постоје друге околности које привремено спречавају гоњење.¹⁵⁴

Судија појединац ће решењем одбити оптужни предлог, односно приватну тужбу уколико утврди да нема места оптужби због постојања следећих разлога:

- дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности
- кривично гоњење је застарело, дело је обухваћено амнестијом или помиловањем, или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење
- нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио дело које је предмет оптужбе.¹⁵⁵

Уколико не донесе неко од следећих решења: решење о одбацивању оптужног предлога, решење којим се оглашава ненадлежним или решење о одбијању оптужног акта, суд наредбом одређује дан, час и место одржавања главног претреса, најкасније у року од 30 дана, а уколико је одређен притвор у року од 15 дана, рачунајући од дана достављања оптужног предлога, односно приватне тужбе окривљеном.¹⁵⁶

Главни претрес почиње објављивањем садржине оптужног предлога или приватне тужбе, и довршава се, по могућности, без прекида.¹⁵⁷ Подсећања ради, главни претрес у редовном поступку започиње доношењем решења да се главни претрес одржи. Дакле, главни претрес у скраћеном поступку започиње без посебне форме – излагањем главне садржине оптужног предлога, односно приватне тужбе. Судија појединац, одмах по завршетку главног претреса, изриче пресуду и објављује је, с тим што је у обавези да наведе битне разлоге због којих је одлука донета. Након изрицања пресуде судија израђује писмени отправак и у обавези је да пресуду пошаље у року од петнаест дана од дана објављивања.¹⁵⁸ Дакле, у скраћеном поступку није дозвољено одлагање објављивања пресуде. Треба напоменути да странке и оштећени могу да се одрекну права на жалбу и то одмах по објављивању пресуде, да одрицање од права на жалбу не зависи од врсте и мере изречене кривичне санкције, што се у пракси неретко дешава, те велики број предмета се окончавају без изјављене жалбе. Реч је о својеврсном „договору“ јавног тужиоца и окривљеног у току главног претреса, који резултира одрицање од жалбе и где углавном суд прихвата врсту и висину санкције, коју је предложио јавни тужилац.

2. Рочиште за изрицање кривичне санкције

За кривична дела за која се као главна казна може изрећи новчана казна или казна затвора до пет година, јавни тужилац може у оптужном предлогу ставити захтев за одржавање рочишта, за изрицање кривичне санкције. Захтев за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције, јавни тужилац може ставити уколико сматра да одржавање главног претреса није потребно, а на основу сложености предмета и прикупљених доказа,

¹⁵⁴ чл.502 ЗКП

¹⁵⁵ чл.503 ЗКП

¹⁵⁶ чл.504 ЗКП

¹⁵⁷ чл.507 ст.1 ЗКП

¹⁵⁸ чл.507 ст.4 ЗКП

и нарочито услед хапшења окривљеног при извршењу кривичног дела или признања да је учинио кривично дело.¹⁵⁹ Суштина овог посебног поступка је да се, на иницијативу јавног тужиоца, а по одлуци суда, лакша кривична дела пресуђују без одржавања главног претреса. Поступак није обавезан, већ је само могућ кад се ради окривичним делима за које се може изрећи новчана казна или казна затвора до пет година. Овај поступак је сличан мандатном, и његов циљ је ратеређење кривичног правосуђа, због тога што је поступак брз, са смањеним трошковима и што се окривљени не излаже јавности. Избор ове упрошћене форме директно зависи од јавног тужиоца, те се он јавља као субјект који директно утиче на казнену политику.¹⁶⁰

У захтеву за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције, јавни тужилац може предложити:

- ако је окривљени признао да је учинио кривично дело, за које је прописана казна затвора до пет година:
 - казну затвора у трајању до две године,
 - новчану казну до 240 дневних износа, односно 500.000,00 динара,
 - условну осуду са утврђивањем казне затвора до једне године,
 - новчану казну до 180 дневних износа, односно 300.000,00 динара и временом проверавања до пет година.
- ако је окривљени учинио кривично дело за које је као главна казна прописана новчана казна, или казна затвора до три године:
 - казну затвора у трајању до једне године,
 - новчану казну до 180 дневних износа, односно 300.000,00 динара,
 - казну рада у јавном интересу до 240 часова,
 - казну одузимања возачке дозволе у трајању до једне године,
 - условну осуду са утврђивањем казне затвора до годину дана, или новчане казне до 180 дневних износа, односно 300.000,00 динара и временом проверавања до три године, уз могућност стављања окривљеног под заштитни надзор или судску опомену.¹⁶¹

Уколико судија не донесе неко од следећих решења: решење о одбацивању оптужног предлога, решење којим се оглашава ненадлежним или решење о одбијању оптужног акта, судија одмах по пријему оптужног предлога, у коме је садржан захтев за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције, испитује да ли је захтев поднет у складу са прописаним условима. После испитивања захтева, судија одређује главни претрес или рочиште за изрицање кривичне санкције.¹⁶² Судија наредбом одређује дан, час и место одржавања главног претреса, уколико утврди да постоји неки од недостатака предвиђених у одредбама које прописују услове одржавања рочишта за изрицање кривичне санкције. Тако, судија одређује одржавање главног претреса уколико:

- се захтев не односи на кривично дело, за које се као главна казна може изрећи новчана казна или казна затвора до пет година

¹⁵⁹ чл.512 ст.1 и 2 ЗКП

¹⁶⁰ Ђурђић, В., Утицај јавног тужиоца на казнену политику у новом кривичном поступку Србије, Зборник Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет, ЈУ Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2014, стр.87-88

¹⁶¹ чл.512 ст.3 ЗКП

¹⁶² чл.513 ЗКП

- је у захтеву предложено изрицање казне или кривичне санкције која није допуштена у смислу члана 512 ст. 3 Законика
- сложеност предмета и прикупљени докази указују на потребу одржавања главног претреса. Уколико судија одреди одржавање главног претреса, уз позив на главни претрес судија окривљеном и његовом браниоцу доставља препис оптужног предлога, без захтева за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције. У случају када се судија сложи са захтевом за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције, онда наредбом одређује дан, час и место одржавања рочишта. Рочиште се одржава у року од 15 дана од дана доношења наредбе. На рочиште, судија позива странке и браниоца, а уз позив оптуженом и браниоцу, доставља и оптужни предлог.¹⁶³

По окончању рочишта, судија доноси осуђујућу пресуду, или наредбом одређује главни претрес. Осуђујућа пресуда се доноси уколико се оптужени сагласио са предлогом јавног тужиоца изнетим на рочишту, или уколико се оптужени није одазвао позиву за рочиште. Уколико се оптужени на рочишту није сагласио са предлогом јавног тужиоца, или уколико судија није прихватио предлог јавног тужиоца, судија наредбом одређује дан, час и место одржавања главног претреса. Осуђујућа пресуда се доставља странкама и браниоцу. Оптужени и бранилац имају право да у року од осам дана од дана достављања, поднесу приговор против осуђујуће пресуде, уколико је осуђујућа пресуда донета из разлога што се оптужени није одазвао позиву на рочиште. Судија решењем одбацује приговор, уколико је неблагоприятан или недозвољен. На решење којим се приговор одбацује, дозвољена је жалба већу из члана 21 ст. 4 Законика.¹⁶⁴ Уколико судија решењем не одбаци приговор, онда наредбом одређује дан, час и место одржавања главног претреса по оптужном предлогу јавног тужиоца. На главном претресу, судија није везан предлогом јавног тужиоца у погледу врсте и мере кривичне санкције, нити забраном преиначења на штету оптуженог.¹⁶⁵

1. Споразум о признању кривичног дела

Једна од важнијих особености које је донео процес реформе кривичног процесног законодавства Србије јесте озакоњење института споразума о признању кривичног дела. Реч је о институту, чија се суштина огледа у претходном преговарању о признавању кривичног дела, између тужиоца и окривљеног и његовог браниоца, и накнадном прихватању или неприхватању од стране суда, постигнутог споразума између ових субјеката. У случају његовог прихватања од стране суда, кривични случај се коначно решава и без претходног проласка кроз, не мали број стадијума и фаза редовног кривичног поступка, чиме се постиже његова ефикасност, схваћена у квалитативном и квантитативном смислу њеног значења. Полазећи од неспорног значаја института споразума, као несумњивог инструмента ефикасности кривичног поступка у Србији, Законом о изменама и допунама ЗКП из 2009. године, долази до његовог озакоњења као једне од доминантних форми поједностављеног поступања у кривичним стварима уопште. Озакоњење института споразума о признању кривичног дела и у ЗКП Србије, као и

¹⁶³ чл.512 и 513 ЗКП

¹⁶⁴ чл.517 ЗКП

¹⁶⁵ чл.518 ЗКП

уопште, резултат је скоро јединственог става стручне јавности о споразуму као веома важном и корисном инструменту повећања ефикасности борбе против криминалитета.¹⁶⁶

С обзиром на ово, сасвим је оправдано његово озакоњење и у српском кривичном процесном законодавству. Његовим озакоњењем ствара се нормативна основа за повећање ефикасности кривичног поступка¹⁶⁷, као једног од кључних циљева, не само доношења новог Законика већ и процеса реформе као целине. С обзиром на ово, не треба да чуди ни чињеница да скоро ниједна стручна расправа у Србији (а њих је било више) није доводила, нити доводи у питање криминално-политичку оправданост института. Напротив, за релативно кратко време постојања институт је показао пуну криминално-политичку оправданост, и све интервенције и залагања иду у правцу изналагања решења за његову што адекватнију примену, уз предвиђање механизма који спречавају његову евентуалну злоупотребу. У вези са општим напоменама о институту споразума, треба имати у виду и следеће: Прво, залагање стручне јавности о оправданости споразума сваким даном све више прихвата и пракса. Друго, за разлику од претходног ЗКП, нови Законик предвиђа три врсте споразумевања јавног тужиоца и окривљеног. То су: споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног. Међутим, само на први поглед реч је о новим видовима споразумевања јавног тужиоца и окривљеног. Суштина је сасвим друга. У првом случају (споразум о признању кривичног дела), реч је о само другачијој варијанти споразума о признању кривице ЗКП из 2009. године. Друга два споразума ових процесних субјеката су само варијанте „задобијања кооперативног сведока”, и представљају основ да се исказ окривљеног –осуђеног лица искористи као доказ оптужбе, против других оптужених лица. Можемо рећи да споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног, представљају само другачије номотехничко регулисање института сведока сарадника. Треће, у новом ЗКП задржан је овај вид поједностављеног поступања, али не само са измењеним називом, већ и измењеном садржином његове нормативне разраде, у односу на решења присутна у претходном ЗКП, и то по, чини се, круцијалним питањима његовог обележја.¹⁶⁸

Споразум о признању кривичног дела посматрано са аспекта назива и могућег обима примене, претрпео је две новине у „новом“ Законнику. Прво, промењен је назив овог вида поједностављеног поступања. Уместо назива „Споразум о признању кривице”, узет је назив „Споразум о признању кривичног дела”. Овакво решење је исправније и у складу са концепцијом појма кривичног дела из чл. 14 ст. 1 КЗ РС, према којој је кривица саставни – битан елемент кривичног дела. Друго, уместо нормативно ограничене могућности примене (за кривично дело, или кривична дела у стицају, за која је прописана казна затвора до 12 година), предвиђена је могућност примене споразума код свих, па и најтежих кривичних дела. Према новом ЗКП, споразум о признању кривичног дела између јавног тужиоца и окривљеног, може бити закључен за било које кривично дело. Нема ни једног кривичног дела у позитивном кривичном законодавству Србије, за које није могуће закључити

¹⁶⁶ Видети опширније: Бејатовић, С., Споразум о признању кривице (Нови ЗКП Републике Србије и регионална компаративна анализа, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012, стр.106-107

¹⁶⁷ Николић, Д., Споразуми о признању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима- Регионална процесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013, стр.132

¹⁶⁸ Бркић, С., *op. cit.*, стр.288-289

споразум.¹⁶⁹

Право предлагања закључења споразума припада искључиво и само јавном тужиоцу и окривљеном, односно његовом браниоцу, и потпуно је правно ирелевантно ко ће од ових субјеката иницирати закључење споразума. Јавни тужилац може предложити окривљеном и његовом браниоцу закључење споразума, односно окривљени и његов бранилац могу јавном тужиоцу предложити закључење споразума. Предлог може бити у писменом облику, или дат усмено на записник пред јавним тужиоцем. У случају да једном дати предлог не буде прихваћен, он може бити поднет и касније, уз исте, или друге услове, све до истека крајњег процесног тренутка могућности његовог подношења до изјашњења оптуженог о оптужби на главном претресу. Законик не садржи правила о судбини предлога окривљеног и његовог браниоца поднесеног јавном тужиоцу за закључење споразума, у случају када тужилац такав предлог не прихвати и споразум не буде закључен. Но, независно од тога, сасвим је логично да такав предлог окривљеног, који садржи његово признање у писменом облику или имплицитно упућује на чињеницу да признање постоји, односно да је окривљени спреман да призна кривично дело које је предмет оптужбе, не сме бити коришћен као доказ у кривичном поступку, нити може имати било какав процесни значај. Међутим, без обзира на то што јавни тужилац није формално дужан да поступи на такав начин да уништи предлог окривљеног или његовог браниоца за закључене споразума о признању кривичног дела, јавни тужилац ни у ком случају нема процесну могућност да такав предлог на било који начин користи у кривичном поступку, а посебно није у могућности да га подноси суду као доказ о кривичности окривљеног. Уз ово, у јавнотужилачкој пракси, када је реч о овом питању треба поступати на извесни начин из још једног разлога. Он је садржан у чињеници да би супротно поступање јавног тужиоца у случају неприхватања предлога за закључење споразума, засигурно негативно утицало на став окривљеног и његовог браниоца о институту споразума уопште, а тиме и на жељени обим његове примене.

Споразум о признању кривичног дела је могућ само између јавног тужиоца и окривљеног, а не између странака уопште (не између приватног тужиоца и окривљеног лица). Исто тако није могуће закључити споразум само између јавног тужиоца и браниоца окривљеног. Бранилац мора да учествује у поступку закључења споразума, али нема право његовог закључења без окривљеног. Без обзира на учешће браниоца једини овлашћени субјекти споразума су јавни тужилац и окривљени. Суд нема никаква права у погледу иницијативе, нити у погледу процеса преговарања и закључивања споразума. Након упућивања предлога о закључењу споразума, странке и бранилац могу преговарати о условима признања кривичног дела, које се окривљеном ставља на терет. Оштећено лице није субјект права предлагања закључења споразума, али то не значи да нема никакву улогу у поступку преговарања о закључењу споразума.¹⁷⁰ Процесни тренутак могућности закључења споразума је прецизиран и само у оквиру њега, може да дође до закључења споразума. Споразум о признању кривичног дела јавни тужилац и окривљени могу закључити, до окончања главног претреса.¹⁷¹ Споразум о признању кривичног дела је

¹⁶⁹ Бејатовић, С., Споразум о признању кривичности (Нови ЗКП Републике Србије и регионална компаративна анализа, *op.cit.*, стр.108

¹⁷⁰ *Ibid*, стр.107

¹⁷¹ чл.313 ЗКП

формалан акт. Мора бити поднесен суду у писменом облику и заснован, као и сваки уговор, на сагласности воља. Посматрано са аспекта елемената његовог садржаја, законодавац прави разлику између обавезних и факултативних елемената споразума. Текст споразума о признању кривичног дела мора да садржи шест елемената. То су:

Прво, чињенични и правни опис кривичног дела, или кривичних дела, која су предмет оптужбе. Споразум о признању кривичног дела је могућ, како у погледу једног кривичног дела, тако и у случају када су предмет кривичног поступка кривична дела у стицају. Број кривичних дела која могу бити предмет споразума није ограничен.

Друго, признање окривљеног да је учинио кривично дело – кривична дела, која су предмет оптужбе. У вези са овим елементом поставља се питање: да ли признање окривљеног мора да буде поткрепљено и другим доказима? И поред тога што то изричито не произилази из ове одредбе, одговор треба да буде позитиван. Ову одредбу треба посматрати у складу са одредбом чл. 317 ст. 1 тач. 3 Законика, у којој је прописано да ће „суд пресудом прихватити споразум о признању кривичног дела и огласити окривљеног кривим, ако...”, поред осталог утврди, „да постоје и други докази, који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело”.

Треће, за разлику од претходног ЗКП, који је прописивао да се у споразуму о признавању кривице јавни тужилац и окривљени саглашавају, поред осталог и о „врсти и висини казне, односно друге кривичне санкције, која ће окривљеном бити изречена”, а казна, по правилу, није могла бити испод законског минимума за кривично дело које се окривљеном ставља на терет, нови ЗКП предвиђа као обавезан елеменат споразума и „споразум о врсти, мери, или распону казне, или друге кривичне санкције.”

Четврто, споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имоинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет.

Пето, изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум, осим у изричито предвиђеним случајевима дозвољености улагања жалбе и против такве одлуке суда (чл. 319 став 3 Законика).

Шесто, потпис странака и браниоца.

Седмо, ако је споразум о признању кривичног дела закључен пре подизања оптужнице, јавни тужилац ће, заједно са споразумом, доставити суду и оптужницу.¹⁷²

С обзиром на овакву формулацију, може се закључити да се странке могу споразумети само о распону казне у оквиру законског распона кажњавања (нпр. казна од три до пет година затвора), а да се суду препусти, да у оквиру „договореног распона, изрекне конкретну меру казне одређене врсте”. Ипак у пракси тужилац и окривљени се саглашавају о конкретној врсти и мери кривичне санкције.

Осим наведених обавезних елемената, споразум о признању кривичног дела може садржати:

1. Изјаву јавног тужиоца о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела, која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела;
2. Споразумом о признању кривичног дела, окривљени се може обавезати на испуњење обавеза по којима јавни тужилац има право, сходно начелу опортунитета кривичног гоњења, да одложи кривично гоњење, под условом да природа обавезе омогућава, да се започне са њеним извршењем пре подношења споразума суду. У таквом случају, елемент споразума чини и изјава окривљеног о прихватању наложене обавезе.

¹⁷² чл.314 ст.1 ЗКП

3. Споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела, која ће бити одузета од окривљеног.¹⁷³

Можемо да истакнемо и то, да за разлику од претходног ЗКП, нови ЗКП изричито прописује обавезност одбране, од почетка преговора са јавним тужиоцем о закључењу споразума, па до доношења одлуке суда о споразуму.¹⁷⁴ Коначна реч о споразуму о признању кривичног дела припада суду. Функционална надлежност суда за одлучивање о тексту споразума зависи од процесног тренутка његовог подношења. Сходно овом критеријуму, о споразуму о признању кривичног дела одлучује судија за претходни поступак, а ако је споразум поднет суду након потврђивања оптужнице – председник већа. Одлука о споразуму о признању кривичног дела доноси се на рочишту, на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац и оно се држи без присуства јавности. На рочиште се оштећени, не само не позива, већ се и не обавештава о истом.¹⁷⁵

Три су могуће одлуке суда о понуђеном тексту споразума. То су: одбацивање, прихватање, или одбијање споразума.

До одбацивања споразума о признању кривичног дела долази у два случаја. Прво, ако споразум не садржи податке предвиђене као шест обавезних елемената споразума (чл. 314 ст. 1 тач. 1—6); Друго, ако на рочиште није дошао окривљени који је уредно позван, а који није оправдао изостанак. У случају оправданог недоласка окривљеног на рочиште, исто се одлаже. Одлука о одбацивању споразума је решење. Оно се доставља јавном тужиоцу, окривљеном и његовом браниоцу и жалба против истог није дозвољена. Друга могућа одлука суда по достављеном тексту споразума о признању кривичног дела је одбијање истог.¹⁷⁶ Овакву одлуку (у форми решења) суд ће донети такође у два случаја. Прво, ако утврди, да постоји један од три могућа разлога за обуставу поступка (дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности; кривично гоњење је застарело, или је дело обухваћено амнестијом, или помиловањем, или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење; нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио дело које је предмет оптужбе); Друго, ако утврди да није испуњен један, или више од четири кумулативно прописана услова за прихватање споразума (да је окривљени свесно и добровољно признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе, да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума, да постоје и други докази. По правноснажности решења о одбијању споразума, споразум о признању кривичног дела и сви списи у вези са њим, уништавају се у присуству судије који је донео решење и о томе се саставља записник, а поступак се враћа у фазу која је претходила закључењу споразума. Судија који је донео решење не може учествовати у даљем току поступка.

Пресуду о прихватању споразума о признању кривичног дела и оглашавању окривљеног кривим, као једну од три могуће одлуке по понуђеном тексту споразума, суд ће

¹⁷³ чл.314 ст.2 ЗКП

¹⁷⁴ чл.чл.313 ст.2 ЗКП

¹⁷⁵ чл.315 ЗКП

¹⁷⁶ чл.3218 ЗКП

изрећи ако утврди: да је окривљени свесно и добровољно признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе; да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно, да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума; да постоје и други докази који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело; да је казна, или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу са кривичним, или другим законом. Изречена пресуда мора да садржи разлоге којима се суд руководи приликом прихватања споразума.¹⁷⁷ Пресуда о прихватању споразума о признању кривичног дела и оглашавању окривљеног кривим, као и две претходне одлуке суда се доставља јавном тужиоцу, окривљеном и његовом браниоцу и жалба против исте је дозвољена. Питање дозвољености жалбе на одлуку суда о споразуму о признању кривичног дела зависи од тога, о којој се од три његове могуће одлуке ради. У случају две одлуке жалба није дозвољена. То су решења којим се споразум о признању кривичног дела одбацује, или одбија. Против пресуде којом је прихваћен споразум о признавању кривичног и окривљени оглашен кривим, жалба је дозвољена. Титулари права на изјављивање жалбе су тужилац, окривљени и његов бранилац. Они могу изјавити жалбу против ове пресуде, у року од осам дана од дана достављања пресуде.

Разлози могућности улагања жалбе на пресуду су широко постављени. Не улазећи у то колико су неки од њих у сагласности са суштином споразума о признању кривичног дела уопште, појединачно посматрано, то су четири алтернативно прописана следећа разлога: да дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности; да је кривично гоњење застарело, или да је обухваћено амнестијом, или помиловањем, или да постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење; да нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио конкретно кривично дело; ако се пресуда не односи на предмет споразума.¹⁷⁸

4. Споразум о сведочењу окривљеног

Споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног, по новом Законику, су два посебна – самостална вида споразумевања јавног тужиоца и окривљеног лица, односно варијанте „задобијања кооперативног сведока” и представљају основ да се исказ окривљеног – осуђеног лица искористи као доказ оптужбе против других оптужених лица, односно, представљају самодругачије номотехничко регулисање института сведока сарадника из чл. 504о-504е „старог“ ЗКП.¹⁷⁹

Посматрано са аспекта његовог првонаведеног вида (*Споразум о сведочењу окривљеног*) његове основне карактеристике се огледају у следећем:

1. Круг кривичних дела која могу бити предмет споразума је ограничен. За разлику од споразума о признању кривичног дела, споразум о сведочењу између јавног тужиоца и

¹⁷⁷ чл.317 ЗКП

¹⁷⁸ Николић, Д., Споразуми о признању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима, *op.cit.*, стр.147

¹⁷⁹ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.680

окривљеног може бити закључен само за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности. Споразум може бити закључен од доношења наредбе о спровођењу истраге, па до завршетка главног претреса. Услов могућности закључења споразума је, да окривљени у потпуности призна да је учинио кривично дело и да је значај његовог исказа за откривање, доказивање, или спречавање кривичног дела, за које може бити закључен споразум претежнији од последица кривичног дела које је учинио. Изузетак од овог је окривљени за кога постоји основана сумња, да је организатор организоване криминалне групе. Он не може бити предложен за окривљеног сарадника. Приликом закључења споразума, окривљени мора имати браниоца.

2. Пре закључења споразума о сведочењу, јавни тужилац позива окривљеног да у року који не може бити дужи од 30 дана, самостално и својеручно, што детаљније и потпуније, истинито опише све што зна о кривичном делу, поводом којег се води поступак и о другим делима за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности. Неписмени окривљени диктираће прелиминарни исказ у апарат за снимање гласа.

3. Споразум о сведочењу се сачињава у писаном облику и подноси се суду до завршетка главног претреса. Уз споразум се прилаже и записник о исказу који је окривљени претходно дао јавном тужиоцу.

4. Споразум о сведочењу окривљеног садржи: *Прво*, опис кривичног дела које је предмет оптужбе; *Друго*, изјаву окривљеног да у потпуности признаје кривично дело, да ће дати исказ о свему што му је познато о предметном кривичном делу и да ништа неће прећутати. Потом, да је упозорен на дужности да говори истину и да не сме ништа да прећути и да давање лажног исказа представља кривично дело, као и на обавезу давања заклетве и погодности, које може добити у вези његове кривичне одговорности, да се не може позивати на погодност ослобођења од дужности сведочења и ослобођења од дужности одговарања на поједина питања; *Треће*, споразум о врсти и мери или распону казне, или друге санкције која ће бити изречена, о ослобођењу од казне или о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама; *Четврто*, споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет; *Пето*, изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу, против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум; *Шесто*, потпис странака и браниоца. Поред ових обавезних елемената, споразум о сведочењу може садржати и споразум у погледу имовине, проистекле из кривичног дела, која ће бити одузета од окривљеног.

5. Доношење одлуке о понуђеном тексту овог споразума је у искључивој надлежности суда. Његова функционална надлежност и начин одлучивања су идентични као код споразума о признању кривичног дела. Такође, три су могуће одлуке суда по понуђеном тексту овог споразума.

6. До доношења решења о одбијању споразума долази у случају када се утврди да постоји неки од разлога за обуставу поступка, у поступку испитивања оптужнице, односно, да није испуњен један или више услова неопходних за прихватање споразума. По правноснажности решења о одбијању споразума, споразум о сведочењу и сви списи у вези са њим, уништавају се у присуству судије који је донео решење и о томе се саставља записник, и тај судија не може учествовати у даљем току поступка.

7. У поступку сведочења окривљени сарадник је дужан да говори истину и да не прећути ништа што му је о предмету суђења познато. Он се испитује након саслушања оптужених и након испитивања се удаљава из суднице.

8. Решење о прихватању споразума о сведочењу окривљеног, обавезује првостепени и суд правног лека, приликом доношења одлуке о кривичној санкцији, о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом, о имовинскоправном захтеву и о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, под условом да је окривљени сарадник у потпуности испунио обавезе из споразума. Супротно овом, суд ће ставити ван снаге решење о прихватању споразума и све списе у вези са њим уништити, ако окривљени сарадник није испунио обавезе из споразума, као и у случају да јавни тужилац покрене истрагу против окривљеног сарадника, или сазна за ранију осуђиваност и поднесе предлог суду за стављање ван снаге споразума.¹⁸⁰

Постоји и трећи вид споразума а то је споразум о сведочењу осуђеног, скупа са споразумом о сведочењу окривљеног, представља само другачије номотехничко регулисање института сведока сарадника, из чл. 504о-504ђ претходног ЗКП, јасно је да је низ и код једног и код другог споразума исти је круг кривичних дела, за које постоји могућност закључења споразума; писмена форма споразума са подударношћу пет од шест његових обавезних елемената; процесни тренутак његовог закључења; обавезност присуства браниоца; функционална надлежност суда за одлучивање о споразуму; могуће одлуке суда у вези са споразумом и везаности суда за одлуку о прихватању споразума. Можемо истаћи чињеницу да један од шест обавезних елемената споразума чини и изјава јавног тужиоца да ће у року од 30 дана од дана правноснажног окончања поступка осуђујућом пресудом, у којем је осуђени дао исказ у складу са преузетим обавезама, поднети захтев за ублажавање казне у складу са чланом 557 Законика. Поступак за ублажавање казне покреће се на захтев јавног тужиоца посебне надлежности, ако је осуђени сарадник, у складу са споразумом о сведочењу осуђеног дао исказ у поступку који је правноснажно окончан осуђујућом пресудом. О захтеву за ублажавање казне одлучује суд који је судио у првом степену осуђеном сараднику у седници већа. Пре доношења одлуке, суд ће узети изјаву од осуђеног сарадника и извршиће увид у решење о прихватању споразума о сведочењу осуђеног. У поступку одлучивања суда по захтеву стоје му на располагању две одлуке. Одбијање захтева, ако утврди да осуђени сарадник није у потпуности испунио обавезе из споразума о сведочењу. Односно, усвајање захтева за ублажавање казне и преиначење правноснажне осуђујуће пресуде, у погледу одлуке о казни и изрицање осуђеном сараднику казне у складу са решењем о прихватању споразума о његовом сведочењу.¹⁸¹

5. Опортунитет кривичног гоњења

Начело опортунитета је супротно начелу легалитета, које значи да јавни тужилац не мора предузети кривично гоњење иако су се стекле све законске претпоставке за покретање кривичног поступка, руководећи се разлозима целисходности. Према начелу опортунитета јавни тужилац је овлашћен да у сваком поједином случају цени да ли је

¹⁸⁰ чл.320-326 ЗКП

¹⁸¹ чл.327-329 ЗКП

целиходно покренути поступак, и то тако што ће најпре да утврди да ли су испуњени стварни и правни разлози за покретање кривичног поступка, а потом да процени да ли је, с обзиром на јавни интерес, гоњење целиходно или не. То значи да начело опортунитета садржи овлашћење јавног тужиоца да по дискреционој оцени одлучи о функцији вршења кривичног гоњења. Из овако одређеног појма начела опортунитета, следи да се оно примењује само на кривична дела које се гоне по службеној дужности без обзира на вољу оштећеног.¹⁸² Циљ овог процесног института је да се, из разлога економичности и ефикасности, не покреће и не води кривични поступак уколико би се и без њега могла остварити сврха кажњавања. Да при томе ни правичност не би трпела, законодавац је прописао могућност примене одређених мера друштвеног и правног реаговања према неким учиниоцима кривичних дела. Те мере нужно су хуманијег карактера у односу на кривичне санкције, што ника не значи и да су мање ефикасне.¹⁸³ Досадашња пракса показала је да ове мере често могу бити и ефикасније од кривичних санкција, у смислу опште сврхе кажњавања. Зато опортунитет у поступању јавног тужиоца никако не треба посматрати као опраштање кривичних дела, већ као ефикаснију и хуманију алтернативу вођењу кривичног поступка.

Нови ЗКП познаје два облика овог процесног: а) условно одлагање кривичног гоњења и б) одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности.

а) Јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна, или казна затвора до пет године, ако осумњичени прихвати и изврши у року, не дужем од једне године, више следећих обавеза: 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела, или накнади причињену штету, 2) да плати одређени новчани износ у корист хуманитарне организације, фонда, или јавне установе, 3) да обави одређен друштвено корисни, или хуманитарни рад, 4) да испуни доспеле обавезе издржавања, 5) да се подвргне одвикавању од алкохола, или опојних дрога, 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања, 7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно да поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.¹⁸⁴ За разлику од „старог“ ЗКП сада ни у једном случају ЗКП не захтева сагласност оштећеног за примену одлагања кривичног гоњења. О одлагању гоњења јавни тужилац доноси наредбу која, поред навођења личних података осумњиченог, описа и правне ознаке кривичног догађаја, врсте обавезе коју осумњичени мора да испуни, обавезно садржи и рок у коме осумњичени мора да изврши обавезе и који не може да буде дужи од годину дана. За разлику од „старог“ ЗКП који се није бавио питањем надзора над испуњавањем обавеза, сада је одређено да надзор над испуњавањем обавеза врши повереник органа управе, надлежног за извршење кривичних санкција.¹⁸⁵ У позиву осумњиченом за примену одлагања кривичног гоњења требало би да буде наведен разлог позивањ. Уколико пријављено лице у датом року изврши све преузете обавезе, и о томе донесе доказ који се прилаже у спис (нпр. уплатнице које

¹⁸² Илић, Г., Киурски, Ј., Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013, стр.231

¹⁸³ Киурски, Ј., и остали, Примена начела опортунитета у пракси: изазови и препоруке, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2012, стр.136

¹⁸⁴ чл.283 ст.1 ЗКП

¹⁸⁵ чл.283 ст.2 ЗКП

доказују да је у корист одређене хуманитарне организације уплатио износ на који се обавезао) јавни тужилац ће одбацити кривичну пријаву, о томе обавестити оштећеног, а одредбе члана 51 ст. 2 Законика о кривичном поступку, неће се примењивати. У супротном, тужилац ће поступити по кривичној пријави, предузимањем кривичног гоњења.¹⁸⁶ У изреку решења о одбацивању кривичне пријаве из чл. 283 требало би да се унесе чињенични опис кривичног дела, како би на несумњив начин био одређен идентитет кривичног догађаја на који се пријава односи и осумњичени тиме био заштићен од могућег покушаја да за то дело поново предузме кривично гоњење. С обзиром на то, да на крају поступка за примену одлагања кривичног гоњења, јавни тужилац одбацује кривичну пријаву, нема сумње да се овај институт може применити само у предистражном поступку, што је је сужавање процесног оквира за његову примену, будући да је по „старом” ЗКП у одлагање кривичног гоњења могло да буде реализовано и у фази главног претреса.

б) други вид начела опортунитета је могућност тужиоца да из разлога целисходности одбаци кривичну пријаву. Да би до тога дошло, потребно је да се испуни више кумулативних услова: 1) да се ради о кривичном делу за које је прописана новчана казна, или казна затвора до три године, 2) да је осумњичени услед стварног кајања, спречио наступање штете, или је штету у потпуности надокнадио, и 3) да према околностима случаја јавни тужилац нађе да изрицање санкције не би било правично.¹⁸⁷ У овом случају изрека решења о одбацивању кривичне пријаве треба да садржи чињенични опис кривичног дела, из истих разлога као код решења донетог применом члана 283 ЗКП. Образложење овог решења, при оцени испуњености услова за примену начела опортунитета, треба да садржи и то зашто изрицање кривичне санкције не би било правично. И у овом случају, по одбацивању кривичне пријаве, члан 51 ст. 1 ЗКП се неће применити.

¹⁸⁶ чл.283 ст.3 ЗКП

¹⁸⁷ чл.284 ст.3 ЗКП

Поглавље четврто

ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ГЛАВНОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

1. Одговорност за предлагање и извођење доказа

Једна од најзначајнијих промена у „новом“ Законнику односи се на превагу адверзијалних елемената над инквизиционим елементима. То се најбоље огледа у фази главног претреса, а посебно везано за улогу јавног тужиоца у истом. Према „старом“ Законнику, суд и други државни органи су имали обавезу да истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите одлуке. У мешовитом континенталноевропском типу кривичног поступка, коме је припадао „стари“ ЗКП било је доминантно начело утврђивања истине где је суд апсолутно био одговоран за прибављање и извођење доказа.¹⁸⁸ Тужилац је био једини овлашћен да оптужује, али од њега се није експлицитно тражило и да у наставку поступка своју оптужбу и докаже, док је суд био дужан да чува непристрасност у ситуацији када је по службеној дужности био принуђен да изводи доказе, без обзира да ли је ова активност била на штету или корист окривљеног. Оптужни акт надлежног тужиоца представљао је тако искључиво неопходни услов за покретање поступка, врсту процесног „окидача“ чија се улога неретко исцрпљивала самим подношењем оптужног акта.¹⁸⁹ Суд је имао дужност да се уплиће у располагање странака и самостално да прикупља доказе.¹⁹⁰ У чисто оптужном кривичном поступку, који је приграбио „нови“ Законик, прикупљање и извођење доказа зависи искључиво од странака, и у тај посао суд се не меша. На странкама је терет доказивања: свака странка је дужна да пружи доказе за своју тврдњу о постојању правно релевантне чињенице, а ако ту дужност не испуни, суд ће сматрати да та чињеница не постоји.¹⁹¹ Оптужба је *thesis probandi*, поставка тужиоца чију истинитост тужилац доказује.¹⁹² У том послу суд нема ни иницијативу, ни кључну улогу ни фундаменталне задатке. Улога суда у погледу извођења доказа је изузетак и она је супсидијарна.

Кривични поступак у Републици Србији је по „старом“ ЗКП припадао класичном мешовитом, тј. континенталноевропском типу, али је последњом реформом замењен моделом који представља компилацију¹⁹³ јавнотужилачке истраге и адверзијалног главног претреса, у коме је укинута тзв. истражна максима¹⁹⁴ и обавеза суда да утврђује истину.

¹⁸⁸ Ђурђић, В., Кривично процесно право, *op.cit.*, стр.255

¹⁸⁹ Мајић, М., Напуштање инквизиторског модела кривичног поступка као нужан корак у стварању непристрасног кривичног суда у Србији, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012, стр.201

¹⁹⁰ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.95

¹⁹¹ Ђурђић, В., Кривично процесно право, *op.cit.*, стр.255

¹⁹² Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.95

¹⁹³ Важић, С., Улога суда у утврђивању чињеничног стања и нови Законик о кривичном поступку Републике Србије, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012, стр.212

¹⁹⁴ Шкулић, М., Доминантне карактеристике основних великих кривично процесних система и њихов утицај на реформу Српског кривичног поступка, *Crimen*, бр.2, 2013, стр.224

Сада је као у оптужном типу кривичног поступка, терет доказивања оптужбе на тужиоцу.¹⁹⁵

С друге стране у Уставу Републике Србије је прописано да свако коме се суди за кривично дело има право да сам или преко браниоца износи доказе у своју корист, испитује сведоке оптужбе и захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе, у његовом присуству испитају и сведоци одбране.¹⁹⁶ Окривљени има право, али не и дужност да предлаже доказе у прилог својој одбрани. Терет доказивања, па и дужност предлагања доказа у прилог оптужби јесте на тужиоцу. Ако одбрана оцени да оптужба нема довољно „јаких“ доказа, неће имати разлоге да користи право на одбрану. Приликом одлучивања да се одређени докази изведу, суд нема само пасивни положај „арбитра“¹⁹⁷ у борби две странке. Суд изводи доказе на предлог странака. Суд може да наложи странци да предложи допунске доказе, или да изузетно сам одреди да се такви докази изведу, ако оцени да су изведени докази противречни или нејасни и да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано раправио.¹⁹⁸ На основу такве оцене, и без предлога странака, браниоца или оштећеног, председник већа може на припремном рочишту наредити прибављање нових доказа за главни претрес¹⁹⁹, а веће може на главном претресу одредити да се неки докази изведу.²⁰⁰ У овлашћење председника већа спада и давање налога странци да предложи допунске доказе.²⁰¹ У самом законику је установљена обавеза да се одређени докази потпуне. Сведока ће увек питати откуд му је познато оно о чему сведочи²⁰². Ако не на предлог странака, суд ће по службеној дужности наредити да се вештачење понови, ако су налаз и мишљење вештака нејасни или противречни, или је налаз непотпун погрешан или сумњиве истинитости.²⁰³

Активну улогу суд има приликом одређивања начина извођења доказа. С циљем стварања што бољих услова за утврђивање истине, веће на главном претресу може одлучити да се окривљени удаљи из суднице ако саоптужени или сведок указују на то да његово присуство утиче на анведена лица.²⁰⁴ Иако доказна иницијатива није прописана као дужност суда, ипак је прописан а дужност суда да на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа појединачно у вези са осталим доказима изведе закључак о извесности постојања одређених чињеница.²⁰⁵ Пресуда или решење које одговара пресуди, заснива се само на чињеницима у коју је извесност²⁰⁶ суд уверен.²⁰⁷ Таква обавеза могла би да наведе и на често и непотребно посезање за доказном иницијативом *ex officio*, под окриљем оцене да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано раправио тј. да би се олакшао пут до закључка о истинитој вредности одлучујућих чињеница. Смисао одредбе чл.15 ст.4

¹⁹⁵ чл.15 ст.2 ЗКП

¹⁹⁶ чл.33 ст.5 Устава Републике Србије (Сл. Гл. РС бр. 98/06).

¹⁹⁷ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.96

¹⁹⁸ чл.15 ст.3 и 4 ЗКП

¹⁹⁹ Види: чл.350 ст.2 ЗКП

²⁰⁰ Види: чл.408 ст.2 ЗКП и чл.411 сз.2 ЗКП

²⁰¹ Види: чл.367 ст.2 тач.8 ЗКП

²⁰² Види: чл.98 ст.2 ЗКП

²⁰³ Види: чл.124 ст.2 ЗКП

²⁰⁴ Види чл.390 ст.5 ЗКП

²⁰⁵ чл.419 ст.2 ЗКП

²⁰⁶ Према чл.2 ст.1 тач.20 ЗКП „извесност“ је закључак о несумњивом постојању или непостојању чињеница, заснован на објективним мерилима расуђивања

²⁰⁷ чл.16 ст.4 ЗКП

јесте да акција суда може уследити само када се разлози за њу појаве након недостатака у доказима који су изведени на предлог обе странке или иду у прилог или на штету обе странке.²⁰⁸ Потреба да се предмет свестрано расправи подразумева објективан приступ, чија је одлика равномерност пажње с којом се испитују и утврђују чињенице које терете окривљеног и чињенице које му иду у корист. Нема никаквог разлога да суд тежи свестранијем расправљању, када суд мора донети ослобађајућу пресуду уколико није доказано да је оптужени учинио кривично дело за које је оптужен.²⁰⁹

Када је реч о утврђивању чињеничног стања на главном претресу, сагледавајући поступање судија у пракси може се рећи да судије најчешће прихватају доказне предлоге странака. Судије и често прибегавају извођењу доказа по службеној дужности, па можемо закључити да се и даље у пракси судије понашају у складу са начелом тражења истине. Вероватно су и они „збуњени“ свим реформским процесима, посебно у последњој деценији, те ће пракса у будућности вероватно искристалисати неки образац поступања судија приликом примене чл.15 ЗКП. Вероватно долази до честог коришћења могућности извођења доказа по службеној дужности, због неактивности и довољне неприпремљености странака за адекватно и квалитетно учествовање у поступку.²¹⁰ Неретко странке су слабије припремљене за главни претрес па стога неприметне и неактивне са минималном доказном активношћу. Као што смо рекли тужилац је увођењем адверзаријалног система у кривични поступак добио знатно активнију улогу. Некадашњи „спавач“, који је неретко био веома пасиван на главном претресу, мора постати „главни играч“ на главном претресу, и управо од његове способности зависиће исход истог.

2. Неке карактеристике главног претрес према „новом“ Законику

Главни претрес према „новом“ Законику је задржао низ и раније постојећих, особености, од начина започињања, улоге председника већа, основног тока претрес и сл., али његова организација се у неким елементима битно разликује од досадашње законске регулативе, попут на пример, прописивања да суд доноси решење о почетку главног претреса, правила о изјашњењу оптуженог итд. Да не бисмо у целости презентирали законску регулативу, која је доста слична ранијој регулативи из „старог“ Законика, указаћемо на најзначајније новине и улогу тужиоца у њиховој примени.

Једна од најзначајнијих новина јесте увођење инситута припремног рочишта, која се оправдава растерећењем главног претреса, као и захтевом процесне економије, јер се многа питања могу решити пре главног претреса. На овом рочишту, странке се изјашњавају о предмету оптужбе (пре свега оптужени, да ли је разумео оптужбу итд.), а образлажу се и предложени докази и одређује се, која чињенична и правна питања ће бити предмет расправљања на главном претресу. Може се одлучивати и о споразуму о признању кривице, притвору и обустави кривичног поступка. Ово рочиште (пред председником већа, без присуства јавности), одржава се сходно одредбама које важе за главни претрес а странке ће бити упозорене да се може одржати и главни претрес.²¹¹

²⁰⁸ Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *op.cit.*, стр.97

²⁰⁹ *Ibid*

²¹⁰ *Ibid*

²¹¹ чл.345 ЗКП

Прописани су рокови у којима председник већа треба да одреди припремно рочиште (до 30 дана, ако је у питању притворски предмет, односно до 60 дана од пријема потврђене оптужнице, ако су у питању други предмети). Ако председник већа сматра, да с обзиром на прикупљене доказе, спорне чињенице и правна питања, није потребно припремно рочиште (за кривична дела за која је прописана казна затвора до 12 година), наредбом ће одредити главни претрес. Постоји могућност да председник већа издвоји поједине записнике и обавештења из списка предмета који не могу бити коришћени у кривичном поступку.²¹² На припремно рочиште, странке, бранилац, оштећени, законски заступник, пуномоћник позивају се писаним позивом, у коме се упозоравају да могу предлагати нове доказе и да дају предлоге о прибављању одређених списка.²¹³ Да би се одржало припремно рочиште морају бити испуњене одређене претпоставке (члан 348 ЗКП), а пре свега треба проверити, да ли су присутна сва позвана лица и да ли се рочиште може одржати и у одсуству неких лица која су уредно позвана. Присуство јавног тужиоца и браниоца у случају обавезне одбране на припремном рочишту је обавезно, док је могућност одржавања наведеног рочишта када су одсутна друга лица, остављено на оцену председнику већа, с тим што ће судија имати у виду одредбе о одржавању главног претреса тј. услове који су прописани за одржавање главног претреса у одсуству уредно позваних лица (члан 379–382 и члан 383 став 1 ЗКП). Иначе, у ставу 2 члана 348 ЗКП уређено је поступање суда у случајевима недоласка уредно позваног оптуженог. На припремном рочишту, на позив председника већа, странке се изјашњавају предмету оптужбе и то прво јавни тужилац, који сажето излаже делове оптужнице (опис дела, законски назив дела и др.). Затим се изјашњавају оштећени, ако је присутан и на крају оптужени (претходно упозорен на своја права и дужности), који није у обавези да даје објашњење, а ако ипак жели да оспори наводе оптужбе, председник већа ће га позвати да се изјасни, који део оптужнице оспорава и упозориће га, да ће се на главном претресу изводити докази само у вези оспореног дела оптужнице. Предвиђена је и могућност да саоптужени призна одређене тачке оптужбе које се односе и на другог оптуженог, који је исте оспорио. Тада ће се главни претрес одржати за оба оптужена и донеће се једна пресуда.²¹⁴ На припремном рочишту странке, браниоци и оштећени предлажу извођење одређених доказа на главном претресу и то у вези чињеница које оспоравају, с тим што је потребно образложити те доказе. Странке ће бити упозорене да на главном претресу неће бити изведени нови докази, ако нису предложени на припремном рочишту, а били су познати (јачање процесне дисциплине). Ако је оптужени признао кривично дело, предлагање доказа се ограничава на доказе, на основу којих се оцењује то признање. Иначе, свака странка ће се изјаснити о предлогу супротне стране. Ако на основу свега, председник већа сматра да се може одржати главни претрес, по саслушању странака, донеће решење о одржавању главног претреса.²¹⁵ На припремном рочишту председник већа може одлучивати о притвору а може и решењем обуставити поступак, ако установи да је тужилац одустао од оптужбе, или оштећени одустао од предлога за гоњење, да је оптужени за исто кривично дело већ правноснажно осуђен, ослобођеноптужбе, или је оптужба против њега правноснажно одбијена, или је поступак против њега правноснажно обустављен, те да је оптужени актом амнестије, или

²¹² чл.346 ЗКП

²¹³ чл.347 ЗКП

²¹⁴ чл.349 ЗКП

²¹⁵ чл.350 ЗКП

помиловања ослобођен од гоњења, или се кривично гоњење не може предузети због застарелости, или неке друге околности која га трајно искључује Против решења из става 1. овог члана, тужилац може изјавити жалбу о којој одлучује веће из члана 21 став 4 ЗКП.²¹⁶

Може се рећи да припремно рочиште има за сврху да прелиминарно лимитира „доказну слободу“ странака, односно лица које имају право предлагања доказа, како би се докази који би требало да буду изведени на главном претресу „унапред најавили“ на овом рочишту, те онемогућило извесно „тактизирање“ у погледу доказних предлога.²¹⁷ Суштински припремно рочиште веома личи на парнични поступак, а његово увођење је једна од карактеристика „адверзијализације“ начег новог кривичног поступка. На припремном рочишту странке се изјашњавају о предмету оптужбе, доказима итд. Уместо да тужилац пред судом на главном претресу доказује све оно што наводи у оптужници, овде се полази од претпоставке тачности оптужнице, па се доказује само оно што оптужени оспорава. Како суд ни иначе нема дужност утврђивања истине, оптужени мора бити јако обазрив на главном претресу.²¹⁸ Међутим за ових 11 (једанаест) месеци примене „новог“ Законика, из искуства пратећи суђења, можемо рећи да припремно рочиште није адекватно одговорило својим задацима. У пракси, припремно рочиште траје 5-10 минута и обично се своди на понављање доказа које је у оптужници предложио тужилац и где се окривљени кратко изјашњава о предмету оптужбе.

Као веома значајну новину „новог“ ЗКП-а као другачијег модела кривичног поступка, можемо навести другачији начин саслушања и испитивања, који је прилагођен начелима страначког поступка. Председник већа одређује време у којем се најпре изводе докази које предложи тужилац, потом они које предложи одбрана, па докази које је веће одредило по службеној дужности и докази по предлогу оштећеног. На крају и докази од којих зависи одлука о врсти и висини кривичне санкције.²¹⁹ Оштећени се као сведок испитује пре осталих сведока, као и окривљени сарадник који се испитује пре оштећеног. Странке, бранилац и оштећени могу изнети примедбе после извођења сваког доказа. Оптужени своју одбрану износи по правилима датим у овом Законнику, члан 86. и 87. ЗКП (саслушава се усмено, може се користити и својим белешкама, биће му омогућено несметано излагање о свим околностима итд.). Када оптужени заврши са изношењем одбране, председник већа ће га упитати, да ли има још нешто да наведе, а ако је одступио од ранијег исказа, биће упозорен на то и председник већа ће га питати за разлоге одступања, а може му се и прочитати део исказа у коме је одступио. Оптужени има право да одбије изношење своје одбране, као и да одговори на поједина питања, када ће бити прочитан његов ранији исказ, или део исказа.²²⁰ После изношења одбране, следи саслушање оптуженог и могу му постављати питања најпре бранилац, па тужилац, после њега председник и чланови већа, затим оштећени (или његов законски заступник, или пуномоћник) саоптужени и његов бранилац, вештак и стручни саветник.²²¹

²¹⁶ чл.351 и 352 ЗКП

²¹⁷ Шкулић, М., Илић, Г., *op.cit.* стр.67

²¹⁸ *Ibid*, стр.68

²¹⁹ чл.396 ЗКП

²²⁰ чл.397 ЗКП

²²¹ чл.398 ЗКП

Начин испитивања сведока и стручног саветника је регулисан чланом 98 ЗКП (усмено, понаособ, излаже све што му је познато, па после тога долазе питања и др.), а вештак излаже усмено свој налаз и мишљење, мада га може и прочитати (члан 123 ЗКП). Заштићени сведок се испитује сходно члану 109 ЗКП. Сведоку, вештаку или стручном саветнику непосредно постављају питања странке и бранилац, председник већа и чланови већа, а оштећени или његов законски заступник и пуномоћник, и вештак или стручни саветник, могу непосредно постављати питања уз одобрење председника већа. Ако обе странке предложе испитивање истог сведока или исто вештачење, сматраће се да је доказ предложила странка чији је предлог први заведен у суду. Ако је суд одредио испитивање сведока или вештачење без предлога странака, питања први постављају председник већа и чланови већа, потом тужилац, оптужени и његов бранилац, и вештак или стручни саветник. Оштећени, његов законски заступник или пуномоћник, имају право да постављају питања сведоку, вештаку или стручном саветнику, након тужиоца, увек када тужилац има право на испитивање. Најпре се обавља основно испитивање, после тога унакрсно, а по одобрењу председника већа могу се постављати и додатна питања.²²²

У односу на редослед испитивања, даје се приоритет у праву на постављање питања оној страни која је предложила одређеног сведока, вештака или стручно лице, а у случају када се испитује окривљени питања ће прво постављати бранилац, тужилац, па на крају суд. Она има право основног испитивања, што доводи до још једне специфичности адверзијалног кривичног поступка-унакрсног испитивања. Ово ће испитивање уследити након основног испитивања, које испитивање је у суштини идентично досадашњем испитивању сведока, који се позива да изнесе оно што му је о предмету познато. У овом дели испитивања сведоку се не могу постављати сугестивна питања. У каснијој фази испитивања код унакрсног испитивања, сведок се може наводити на одговор. Основни циљ овог испитивања које врши супротна страна од оне која је предложила испитивање одређеног сведока јесте дискредитација²²³ значаја основног исказа сведока који се испитује. Могућности које унакрсно испитивање пружа делом су оправдане и начелом једнакости оружја. Претпоставља се наиме, да је странка која је предложила испитивање лица упозната са садржајем његовог исказа и да је у одређеној мери и учествовала у његовој припреми. Због тога се као средство процесне компензације супротној странци дају шири овлашћења у оспоравању исказа тако припремљеног сведока.²²⁴

Треба поменути и значај завршне речи, у којој тужилац износи оцену доказа изведених на главном претресу, изводи закључак о чињеницама важним за одлуку, указује на одредбе кривичног и другог закона који би се имали применити, наводи олакшавајуће и отежавајуће околности које би требало узети у обзир, као и одлуке о кривичној санкцији и предлаже врсту и меру кривичне санкције.²²⁵ Овде се види „умеће“ тужиоца, који мора убедити суд у кривицу оптуженог, као и адекватност санкције коју је предложио.

²²² чл.402 и 403 ЗКП

²²³ Шкулић, М., Илић, Г., *op.cit.*, стр.78

²²⁴ *Ibid*

²²⁵ чл.413 ст.1 ЗКП

Поглавље пето

ПРАВНИ ЛЕКОВИ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

1. Уопште о правним лековима

Правни лекови (*legal remedies, Rechtsmittel, mezzi impugnativi, remedia iuris*) су институти, које срећемо у различитим гранама права као што су кривично процесно, грађанско процесно и управно право. То им даје карактер универзалних правних института и оправдава интерес науке за проучавањем њихове суштине. У теорији права, уопште, појам и функција правних лекова се различито одређује. Тако, у теорији кривично процесног права срећемо различите дефиниције правних лекова, а најчешће су оне које их одређују као средстава чији је циљ отклањање погрешних судских одлука, односно средства за побијање пресуде. Полазећи од реалне претпоставке да органи кривичног поступка могу у појединим случајевима донети процесно правно, чињенично или материјално неправилну, или погрешну или незакониту одлуку, законодавац је предвидео право и могућност за сваког заинтересованог субјекта да, под одређеним условима, побија одговарајуће процесне одлуке путем редовних и ванредних правних лекова. Странкама и другим лицима која учествују у поступку, прописима су стављена на располагање средства ради остварења и заштите њихових права и интереса признатих законом. Сва та средства чине јединствену категорију правних средстава, без обзира што се разликују по својим називима (оптужница, захтев за повраћај у пређашње стање, жалба на пресуду и тд.), као и по својим непосредним циљевима.

Право на правни лек је једно од основних Уставом загарантованих права човека и грађанина и једно од основних људских права, гарантованих Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода. Члан 36 став 2 Устава Републике Србије прописује, да „свако има право на жалбу, или друго правно средство против одлуке којим се одлучује о његовом праву, обавези, или на закону заснованом интересу”. Право на правни лек зајамчено је и чланом 13 Европске конвенције о људским правима и основним слободама, који гласи „свако чија су права и слободе, признате овом Конвенцијом, нарушене, има право на правни лек пред националним властима, чак и онда када су повреду ових права и слобода, учинила лица у вршењу своје службене дужности”. Ово право на правни лек, уз право направично суђење, прописано је и у члану 6 Конвенције, чиме се обезбеђује законитост, правичност и једнакост странака у поступку, кроз контролу виших судова, коју редовни судови врше у жалбеном поступку, или пак у посебним поступцима пред уставним судом. Даље, члан 2 VII Протокола уз Конвенцију, такође, гарантује право на жалбу у кривичним предметима, тако што „свако ко је одлуком суда осуђен за кривично дело, има право на преиспитивање осуде или казне од стране вишег суда. Остваривање овог права, укључујући и основ за његово коришћење, уређује се законом”. На основу наведених конвенцијских и уставних норми, сви процесни закони кривични, парнични, управни и други, садрже и одредбе о правним лековима, посебно о праву на жалбу против првостепених одлука.

Најзначајнија подела правних лекова је на редовне и ванредне. Редовни правни лекови односе се на одлуке које још нису постале правноснажне њима се онемогућава ступање на снагу одлуке нижег суда, да би одлуку донео виши суд. Код редовних правних лекова конкретна судска одлука може се нападати због свих, како чињеничних, тако и правних недостатака, са циљем да се кривична ствар поново испита. Ванредни правни лекови односе се на одлуке које су ступиле на правну снагу. Ови лекови се могу користити само изузетно, у законом тачно одређеним случајевима, и то тек када су искоришћени редовни правни лекови.

2.Редовни правни лекови

У редовне правне лекове спадају: жалба против првостепене пресуде, жалба против другостепене пресуде и жалба против решења.

а) Жалба против првостепене пресуде

Законик одређује факултативни карактер жалбе. Испитивање пресуде у другом степену није обавезно, јер се пресуда испитује само поводом жалби овлашћених лица, која једино могу изјавити жалбу. Странкама се омогућава да изјављивањем жалбе покрену поступак контроле испитивања правилности првостепених одлука, који може довести до кориговања тих одлука. Да ли ће жалба бити изјављена и првостепена одлука бити испитивана у другостепеном поступку, зависи само од воље лица овлашћених да изјаве жалбу. Од воље странака зависе и границе испитивања првостепених одлука, са изузецима када је у питању жалба против пресуде, а и у тим случајевима ЗКП је значајно смањило овлашћење односно обавезу суда да по службеној дужности испитује правилност првостепене пресуде. По службеној дужности се испитује само одлука о кривичној санкцији, и то ако је жалба изјављена у корист окривљеног, док се пресуде донете у скраћеном поступку не могу испитивати по службеној дужности. Рок за жалбу против пресуде у потпуном поступку је 15 дана од дана достављања преписа пресуде, а у скраћеном 8 дана.²²⁶

Основ за изјављивање жалбе (раније основ за побијање пресуде) је исто што и жалбени разлог, тј. може се радити о битним повредама одредаба кривичног поступка, повредама кривичног закона, погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања, те одређеној одлуци суда.²²⁷ Најпотпуније право на жалбу има јавни тужилац. Он може изјавити жалбу и на штету и у корист оптуженог, а оптужени не може да га спречи да изјави жалбу у његову корист. Јавном тужиоцу је дато право да изјави жалбу и у корист оптуженог, зато што он није само странка у поступку, већ и државни орган који штити законитост. Тада јавни тужилац изјављује жалбу у општем интересу, па је изјављивање такве жалбе независно од воље окривљеног. Не постоје законска ограничења у погледу права јавног тужиоца да изјави жалбу у корист оптуженог, али оправданост за такву жалбу постоји углавном када је повређен закон на штету оптуженог. Јавни тужилац једино не

²²⁶ чл.432 ЗКП

²²⁷ чл.437 ЗКП

може да изјави жалбу на одлуку о имовинскоправном захтеву. Јавни тужилац самостално одлучује да ли ће изјавити жалбу и у ком обиму и нема обавезу да жалбу изјави, као ни да при изјављеној жалби остане. У случајевима да се јавни тужилац одрекне од права на жалбу, не изјави жалбу или одустане од ње, оштећени не може да ступи на његово место као тужилац. У случају евентуалне досуде имовинскоправног захтева на штету одузимања имовинске користи, јавни тужилац тада не побија пресуду због одлуке о имовинскоправном захтеву, већ због повреде кривичног закона (мера одузимања имовинске користи није изречена).

Напомињемо да ни јавна тужилаштва не показују довољан квалитет приликом изјављивања жалби. Наиме, тужиоци, чак и у ситуацијама када се очито разилазе са судом у погледу казнене политике у жалби то не истичу, већ паушално наводе да је суд „преценио постојеће олакшавајуће околности”, „потценио отежавајуће околности”, „није довољно ценио” и слично. Сигурно да су овакве жалбе тужиоца слабе, неубудљиве и да могу имати врло мало успеха код виших судова. Писање жалби захтева добро познавање позитивних законских прописа, доста времена, одређено искуство и стручност. Међутим, у великом броју случајева овако се не поступа и жалбе јавних тужилаца нису на задовољавајућем нивоу, јер се пишу на брзину, стереотипно, без потребног удубљивања у стање ствари, често без прибављања и проучавања списка, већ само по површном разматрању пресуде и слично. Овакве жалбе тужилаца су недовољно креативне и по правилу се пишу по шаблону.

б) Жалба против другостепене пресуде

Изузетно, жалба се може изјавити и против пресуде другостепеног суда и то у само једном случајуако је другостепени суд преиначио ослобађајућу првостепену пресуду и оптуженог огласио кривим.²²⁸ Како ослобађајућа пресуда може бити преиначена у осуђујућу само по жалби тужиоца, логично је да такву другостепену пресуду побија оптужени, али може и тужилац. Јавни тужилац би у овој ситуацији требало да изјави жалбу у случајевима повреде кривичног закона, али и у случајевима када кривична санкција није правилно одмерена. За изјављивање жалбе против другостепене пресуде овлашћен је јавни тужилац који је поступао у првом степену, а жалба се подноси првостепеном суду. Другостепени јавни тужилац, уколико сматра да против другостепене пресуде треба изјавити жалбу, може на то указати првостепеном јавном тужиоцу, уз навођење разлога за жалбу.

б) Жалба против решења

Жалба на решење је такође редован правни лек. Закон изричито прописује на која решења није могуће изјавити жалбу, односно постоје решења против којих није дозвољена посебна жалба. Субјекти који могу изјавити жалбу на решење нису исти као и субјекти жалбе на пресуду. Одредбом члана 433. став 1. прописано је да су лица овлашћена за изјављивање жалбе против првостепене пресуде, странке, бранилац и оштећени, док се у члану 465 став 1 Законика, наводи да против решења органа поступка донесених у првом

²²⁸ чл.463 ЗКП

степену, жалбу могу изјавити странке, бранилац и „лица чија су права повређена”, а да се при том не наводи која су то лица.²²⁹

У току кривичног поступка, али и пре његовог почетка, као и после његовог окончања, суд и други органи поступка (зависно од фазе поступка), овлашћени су да доносе решења којима одлучују о управљању поступком, о току поступка и о многим другим питањима. О управљању поступком се одлучује и наредбама, али жалба на наредбу није предвиђена. Заинтересовано лице може да приговори наредби, а орган који ју је донео може је у свако доба изменити, пошто се њом ништа не решава, већ само управља поступком. Постоји и решење којим се одлучује мериторно и то је решење о изрицању мере безбедности обавезног психијатријског лечења (члан 526). У погледу дозвољености изјављивања жалбе против решења, новина је да се сада дозвољава изузетак од правила, да против решења другостепеног суда жалба није дозвољена. Изузетак постоји само ако је овим закоником жалба изричито дозвољена, а апсурдно је то да такву ситуацију Законик не познаје. Могућа је ситуација када апелациони суд поступа у првом степену (продужење притвора у смислу члана 215.став 2.), али то онда није жалба против решења другостепеног суда, већ против првостепеног решења, без обзира што га је донео апелациони суд.

3. Ванредни правни лекови

Ванредни правни лекови су правна средства која се могу изјавити само против правноснажних судских одлука. Ванредни правни лек може бити изјављен без обзира да ли су странке претходно користиле право изјављивања редовног правног лека, изузев у случају који закон посебно прописује. Дакле, начелно не постоји условљеност изјављивања ванредног правног лека, претходним изјављивањем редовног правног лека. Нови Законик о кривичном поступку прописује два ванредна правна лека и то: Захтев за понављање кривичног поступка и Захтев за заштиту законитости. У оквиру Захтева за понављање кривичног поступка, Законик прописује и посебну врсту овог правног лека, а то је Захтев за понављање кривичног поступка осуђеном у одсуству.

У погледу лица овлашћених за подношење захтева за заштиту законитости, нови Законик прописује као подносиоце Републичког јавног тужиоца, окривљеног и његовог браниоца, с тим да окривљени захтев може да поднесе искључиво преко браниоца. Дакле, новим Закоником бранилац окривљеног постаје овлашћено лице за подношење захтева. Новина је од великог значаја из разлога што је пут ка овом ванредном правном леку сада потпуно отворен окривљеном, односно окривљени не зависи од претходне оцене Републичког јавног тужиоца у погледу основаности захтева. Можемо да закључимо да је законодавац проширењем круга овлашћених подносилаца захтева, допринео делотворности овог правног лека, и то, како у законском, тако и у практичном смислу. У погледу тога у чију се корист може изјавити, такође постоје разлике између ова два ванредна правна лека. Кривични поступак завршен правноснажном пресудом може се поновити само у корист окривљеног. С друге стране, Захтев за заштиту законитости може се изјавити, како у корист, тако и на штету окривљеног, с тим што ће Суд, ако усвоји

²²⁹ чл.465 ЗКП

захтев за заштиту законитости, који је поднет на штету окривљеног, бити везан забраном *reformatio in peius*.

а) Захтев за понављање кривичног поступка

Понављање кривичног поступка дозвољено је у случају када је кривични поступак завршен правноснажном пресудом, када постоји захтев овлашћеног лица под условима које прописује Законик о кривичном поступку. За разлику од ранијег Законика о кривичном поступку, који је прописивао да се понављање кривичног поступка користи као ванредни правни лек против правноснажних решења и пресуда, нови Законик о кривичном поступку прописује рестриктивнију примену овог ванредног правног лека и то само против правноснажних пресуда.²³⁰ Такође, одредбама новог Законика о кривичном поступку раздвојено је право од неправог понављања кривичног поступка, тако да је неправо понављање кривичног поступка прописано у трећем делу Законика који регулише посебне поступке и то у Глави XXIII, која носи назив „Поступци за преиначење правноснажних пресуда”.

Захтев за понављање поступка могу поднети странке и бранилац, а после смрти окривљеног, захтев могу поднети јавни тужилац и лица наведена у члану 433 став 2 овог законика, а то су брачни друг, лице са којим је живео у ванбрачној или другој трајној заједници живота, сродници по крви по правој линији, законски заступник, усвојитељ, усвојеник, брат, сестра и хранитељ.²³¹

Кривични поступак окончан правноснажном пресудом може поновити само у корист окривљеног:

- ако је пресуда заснована на лажној исправи или на лажном исказу сведока, вештака, стручног саветника, преводиоца, тумача или саокривљеног;
- ако је до пресуде дошло услед кривичног дела јавног тужиоца, судије, судије-поротника или лица које је предузимало доказне радње;
- ако се изнесу нове чињенице или се поднесу нови докази који сами за себе, или у вези са ранијим чињеницама и доказима, могу довести до одбијања оптужбе, ослобађања од оптужбе или до осуде по блажем кривичном закону;
- ако је за исто дело више пута суђен, или ако је са више лица осуђен за исто дело, које је могло учинити само једно лице или нека од њих;
- ако се у случају осуде за продужено кривично дело или за друго дело, које по закону обухвата више истоврсних, или више разноврсних радњи, изнесу нове чињенице или поднесу нови докази који указују да није учинио радњу која је обухваћена делом из осуде, а п остојање ових чињеница би довело до примене блажег закона, или би битно утицало на одмеравање казне;
- ако се изнесу нове чињенице или поднесу нови докази којих није било када је изрицана казна затвора, или суд за њих није знао иако су постојали, а они би очигледно довели до блаже кривичне санкције;

²³⁰ чл.470 ЗКП

²³¹ чл.471 ЗКП

- ако се изнесу нове чињенице или поднесу нови докази да окривљеном није уредно достављен позив за претрес који је одржан у његовом одсуству (чл. 449 ст. 3).²³²

Законик практично уводи обавезу суда да по службеној дужности пази да ли је наступио неки од разлога за изјављивање захтева. Суд ће по сазнању да постоји неки од разлога за понављање поступка, обавестити о томе окривљеног, односно лице које је овлашћено да у корист окривљеног поднесе захтев.²³³ Наведена обавеза не постоји у односу на јавног тужиоца, а из разлога што је јавни тужилац у обавези да, по сазнању за постојање разлога, по службеној дужности поднесе захтев у корист окривљеног. На овај начин суд заузима проактивну улогу у поступку заштите права окривљеног, која се не окончава правноснажном пресудом суда. Наиме, по природи ствари, суд и тужилаштво ће чешће, и пре окривљеног доћи до сазнања о постојању разлога за понављање поступка. Чињенице које се тичу разлога за понављање не смеју бити скривене од окривљеног, јер би се тиме окривљени онемогућио у остваривању својих права. Захтев за понављање кривичног поступка може да се поднесе у сваком тренутку.

б) Понављање кривичног поступка осуђеном у одсуству

Захтев за понављање кривичног поступка осуђеном у одсуству, представља посебну врсту захтева за понављање кривичног поступка. Специфичности овог захтева и поступка који се по њему води, садрже се у томе:

- што о њему одлучује веће суда, који је после претреса одржаног у одсуству окривљеног донео одлуку, а не веће из члана 21 ст. 4 Законика суда који је судио у првом степену
- није потребна испуњеност разлога за опште понављање кривичног поступка;
- прописан је рок за подношење захтева и то рок од шест месеци од дана наступања могућности да се окривљеном суди у његовом присуству;
- овлашћена лица за подношење захтева су само окривљени и његов бранилац;
- увек се сматра да је захтев поднет у корист окривљеног²³⁴

Понављање кривичног поступка осуђеном у одсуству, разликује се од уобичајеног понављања поступка. Значај овог правног института огледа се у чињеници што окривљени коме је суђено у одсуству, није користио своје основно право, право на одбрану. Као последица изостанка овог права, пресуда донета у одсуству окривљеног, неретко садржи бројне неправилности у погледу утврђеног чињеничног стања. Окривљени, стога има право да захтева да му се поново суди и да у поновљеном поступку користи сва права која има, а његово право на поновно суђење, не сме бити ограничено општим разлозима за понављање поступка. Захтев за понављање кривичног поступка осуђеног у одсуству, имају право да поднесу само окривљени и његов бранилац и то уколико наступи могућност да се суђење спроведе у присуству окривљеног

в) Захтев за заштиту законитости

²³² чл.473 ЗКП

²³³ чл.474 ст.3 ЗКП

²³⁴ чл.479.481 ЗКП

Захтев за заштиту законитости је ванредни правни лек који се може поднети у случају повреде закона – како материјалног, тако и процесног, као и у случају повреде или ускраћивања људских права и слобода окривљеног, и другог учесника у поступку, које су зајамчене Уставом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, као на пример Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода. Прецизним регулисањем разлога за подношење захтева за заштиту законитости и јасним навођењем могућих повреда права окривљеног и других учесника у поступку, законодавац је следио члан 18 Устава РС, у коме је наведено да се Уставом јемче и непосредно примењују људска и мањинска права зајамчена, како националним правом, тако и општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима. Захтев за заштиту законитости могу поднети Републички јавни тужилац, окривљени и његов бранилац, с тим што окривљени захтев може да поднесе искључиво преко браниоца.²³⁵ У односу на ранији Законик проширена је листа овлашћених подносилаца овог значајног правног лека. Наиме, Републички јавни тужилац, више није једини овлашћен за подношење захтева. Новим законским решењем укида се монопол јавног тужилаштва на овај ванредни правни лек, чиме се он чини делотворнијим. С друге стране, прописивањем да окривљени захтев може да поднесе искључиво преко браниоца, онемогућено је деловање правних лаика у поступку пред Врховним касационим судом. Овај правни лек резервисан је искључиво за стручна лица која могу да схвате његов значај и правилно га примењују.

За разлику од захтева за понављање кривичног поступка који се може поднети искључиво у корист окривљеног, захтев за заштиту законитости поднет од стране Републичког јавног тужиоца, може бити поднет, како у корист, тако и на штету окривљеног²³⁶, с тим што је Врховни касациони суд везан забраном *reformatio in peius*. Захтев се може поднети и након што је окривљени обухваћен актом амнестије или помиловања, иако је наступила застарелост или је окривљени умро, као и ако је казна у потпуности издржана. Као разлоге за подношење захтева Законик предвиђа: повреду закона; примену закона за који је одлуком Уставног суда утврђено да није у сагласности са Уставом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима; повреду или ускраћивање људског права и слободе окривљеног или другог учесника у поступку, које је зајамчено Уставом или Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода и додатним протоколима, а то је утврђено одлуком Уставног суда, или Европског суда за људска права.²³⁷

Изузетак од правила да подношење захтева за заштиту законитости није условљено претходним изјављивањем редовног правног лека, законодавац је прописао у члану 485 ст. 4 Законика. Изузетак се односи на следеће случајеве повреде права, учињене у првостепеном поступку и поступку пред апелационим судом:

- повреда права на одбрану – чл. 74.
- битна повреда одредаба кривичног поступка – чл. 483:

²³⁵ чл.483 ст.1 ЗКП

²³⁶ чл.483 ст.2 ЗКП

²³⁷ чл.485 ЗКП

- у случајевима да је наступила застарелост кривичног гоњења, или је гоњење искључено услед амнестије или помиловања, као и када је ствар већ правноснажно пресуђена, или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење – ст. 1 тач. 1.
- ако је на главном претресу учествовао судија или судија поротник који се морао изузети – ст. 1 тач. 4.
- када је суд повредио одредбе кривичног поступка у погледу постојања оптужбе овлашћеног тужиоца, односно одобрења надлежног органа – ст. 1 тач. 7.
- када пресудом није потпуно решен предмет оптужбе – ст. 1 тач. 8.
- када је пресудом оптужба прекорачена – ст. 1 тач. 9.
- када је пресудом повређена забрана *reformatio in peius* – ст. 1 тач. 10 итд.

О захтеву за заштиту законитости одлучује Врховни касациони суд. Уколико је захтев за заштиту законитости поднет из разлога повреде закона, Врховни касациони суд одлучује само ако сматра да је реч о питању од значаја за правилну и уједначену примену права.²³⁸ То представља дискреционо овлашћење Врховног касационог суда да у сваком конкретном случају, који се тиче повреде закона, процени да ли је одлука суда у конкретном случају од значаја за правилну и уједначену примену права. Поступак суда по пријему захтева за заштиту законитости чине два дела. У првом делу, суд одлучује о томе да ли захтев испуњава формалне услове. Уколико утврди да су испуњени формални услови, у другом делу одлучује о основаности самог захтева. Стога, суд може по пријему захтев одбацити, а уколико то не учини, упушта се даље у питање основаности захтева, па потом доноси одлуку да захтев уважи или одбије.²³⁹

²³⁸ чл.486 ЗКП

²³⁹ чл.487-493 ЗКП

ЗАКЉУЧАК

Сведоци смо бројних реформских процеса у области кривичнопроцесног законодавства, у последњих десетак година. Сви ти процеси, посебно последња реформа и доношење „новог“ Законика о кривичном поступку, изазвале су значајне промене у положају јавног тужиоца у кривичном поступку. Те промене се огледају увођењем нових института и реформисањем претходног и главног кривичног поступка. Почев од увођења диверзионих форми решавања кривичних ствари, упрошћених форми кривичног поступка, установљавањем јавнотужилачке истраге и адверзијалног главног претреса, јавном тужиоцу су дата знатно шира овлашћења, која му намећу већу активност у поступку, појачавају његову одговорност у поступку, што све изискује и реформисање самог тужилаштва и промена начина његовог рада.

Један сегмент тих промена се односи на примену начела опортунитета као диверзионе форме, која представља одступање од начела легалитета. Проширивањем делокруга важења начела опортунитета (за кривична дела за које предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година), законодавац одговорност за примену материјалног права, све више усмерава и на јавног тужиоца. Јавни тужилац је дужан да размотри примену начела опортунитета када прими кривичну пријаву за дело које спада у поље примене опортунитета. Као видове начела опортунитета законодавац је предвидео условно одлагање кривичног гоњења и одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности. У оба ова случаја, ако јавни тужилац одбаци кривину пријаву, оштећени по закону не може као супсидијарни тужилац да захтева покретање кривичног поступка, па изрицање кривичних санкција. Сагласност оштећеног за примену начела опортунитета више није ни потребна. Примењујући начело опортунитета јавни тужилац алтернативним мерама хуманијег карактера, утиче на специјалну и генералну превенцију, сужавајући поље кажњавања.

Битне промене се односе и на примену института споразума о признању кривице. То веома значајно овлашћење тужиоца је претрпело одређене промене. Из споразума о признању кривице, настала су три врсте споразума: споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног испоразум о сведочењу осуђеног. Поље примене споразума је неограничено. Може се закључити за сва кривична дела, до завршетка главног претреса. Наравно, тенденција законодавца је што већа примена овог института, који скопчан са начелима ефикасности и економичности поступка. Активност јавног тужиоца у прикупљању доказа и располагање што јачим доказима, „могу“ натерати окривљеног да закључи споразум, у којем бих кривична санкција била блажа него кад би поступак био окончан пресудом суда. Овде и Суд има велику улогу, јер и његова казнена

политика мора бити конзистентнија и репресивнија, како би окривљени што више закључивали споразуме, знајући да ће им у судском поступку бити изречена строжија казна.

Као један од видова упрошћавања процесних форми, законодавац је прописао да је јавни тужилац овлашћен да уместо редовног кривичног поступка предложи суду посебан кривични поступак за изрицање кривичних санкција без главног претреса. Суд је у овом приликом изрицања кривичне санкције везан предлогом врсте и висине казне, коју је предложио јавни тужилац. Можемо рећи да на овакав начин јавни тужилац непосредно утиче на кривични поступак, на његову ефикасност и политику кажњавања. Проширена је примена скраћеног поступка, за кривична дела за које предвиђена новчана казна или казна затвора до осам година. За ова кривична дела, јавни тужилац у оптужном акту предлаже врсту и меру кривичне санкције за коју сматра да треба након одржаног главног претреса изрећи. Овим јавни тужилац утиче на став суда приликом изрицања кривичне санкције али и у психолошком смислу и на окривљеног, којем се „предочава“ шта може очекивати након окончања поступка и посредно може деловати на њега да иницира поступак преговарања закључења споразума о признању кривичног дела или примену диверзионих начина решавања кривичних ствари.

Последње новине везане су за предистражни поступак и општу форму кривичног поступка. Јача се руководећа улога јавног тужиоца у предистражном поступку. Он може иницирати дисциплински поступак против полицијских службеника или запослених лица у државним органима, која не поступе по његовом захтеву, а може и казнити одговорно лице. Предвиђена је могућност издавања конкретних задатака полицији и преузимање вршења конкретних радњи од полиције, а све у циљу што ефикаснијег обављања најважније улоге јавног тужиоца-гоњење учиниоца кривичних дела по службеној дужности. Јавни тужилац, а не суд, доноси одлуку о покретању истраге и спроводи истрагу, одлучује које доказне радње треба предузети у истрази и изводи доказе, одлучује о предлозима окривљеног и браниоца да се изведу поједини докази, па кад их усвоји, изводи и те доказе. Доказе које јавни тужилац изведе у истрази имају исту доказну снагу као докази изведени на главном претресу, па могу бити чињенична основа за доношење пресуде, чиме се без контрадикторног поступка испитивања сведока, могу „само“ прочитати искази из истраге. Јавни тужилац чак може и новчано казнити лице, које одбије да му изда тражене предмете. Окривљени и бранилац могу самостално прикупљати одређене доказе, које немају валидност у судском поступку, те не можемо говорити о одређеној врсти „паралелне“ истраге. Очигледно је да постоји неравноправни положај између ове две странке у кривичном поступку, која се огледа у надмоћи јавног тужиоца, који као државни орган има знатно већа овлашћења од окривљеног и његовог браниоца. Примера ради можемо навести ситуацију да окривљени некад и не зна да се против њега води истрага. Јавни тужилац доноси наредбу о спровођењу истраге, на коју окривљени нема право жалбе, коју доставља окривљеном уз позив за саслушање, али у пракси се дешава да јавни тужилац донесе наредбу, изведе одређене доказе, па тек после месец дана уз позив за саслушање достави наредбу окривљеном.

На главном претресу, направљен је заокрет у положају јавног тужиоца. Од некада неактивне странке, која је подносила оптужни акт, често „завршавала свој посао“ и чекала да суд по начелу утврђивања материјалне истине оконча поступак, јавни тужилац мора

постати знатно активнији како би доказао своју оптужбу, сада пред пасивним судом. Као кад гледамо америчке филмове, судница би требало да буде као „арена“ у којој се води борба између две странке-јавног тужиоца и окривљеног, а суд је ту као улози арбитра да донесе коначну одлуку, на основу презентираних доказа. Да ли је баш тако у пракси? Вероватно је потребно време да сви учесници у поступку схвате своје улоге и временом ће се вероватно искристалисати јединствени образац у поступању према овом новом систему. Такође, потребно је напоменути да јавни тужилац мора бити веома обазрив приликом подношења жалби. Суд више не пази по службеној дужности на одређене повреде закона, већ је усмерен само на оне повреде које су означене у жалби, па самим тим и улога јавног тужиоца је знатно деликатнија и он мора у сваком третутку помно пратити све евентуалне повреде жалбених основа, које ће касније презентирати у истој.

Дугогодишњим реформским процесима, а посебно „новим“ Закоником, јавном тужиоцу су дата знатно шира овлашћења. У рукама јавног тужиоца је велика концентрација моћи. Често у јавности можемо и чути коментаре да са оваквом „дозом“ моћи, јавни тужилац фактички постаје четврта грана власти-јавнотужилачка власт. То представља потенцијално велику опасност, која мора нужно довести и до промена у начину функционисања јавног тужилаштва, која ће вероватно уследити приликом промене устава, које је у најави. Наиме, посматрано кроз уставне и законске одредбе о јавном тужилаштву, можемо рећи да је јавно тужилаштво једна круто хијерархијски уређена организација, у којој заменици тужиоца обављају послове, које има повери јавни тужилац и где је непосредно виши јавни тужилац надређен нижем јавном тужиоцу. Начин избора јавног тужиоца, којег бира Народна скупштина на предлог Владе, оставља могућност уплива извршне власти у рад јавног тужиоца. Ако посматрамо ту тзв. пирамидалну структуру јавног тужилаштва у рукама једног човека-Републичког јавног тужиоца поверено је спровођење истраге, што је морамо признати велика и веома опасна „моћ“ за једног човека. Измене ће вероватно уследити у погледу начина избора, где ће избор јавних тужиоца и њихових заменика бити у надлежности Државног већа тужилаца, тела у којем већину управо чине јавни тужиоци и заменици јавних тужиоца изабрани на непосредним изборима, чиме ће се ојачати независност и самосталност тужилаштва. Такође, можда је једно од прихватљивијих решења, као што постоји у неким земљама, рецимо у суседној Македонији, то да не постоје заменици тужиоца, да су сви јавни тужиоци, а да је старешина главни тужилац одређеног тужилаштва, што веома личи на организацију суда, чиме би се вероватно појачала независност рада тужиоца и самим тим спречио уплив извршне власти.

Ниједан закон није савршен. Вероватно ће и Законик о кривичном поступку у блиској будућности доживети промене, ослањајући се на проблеме у његовој примени у досадашњој пракси и велики број тих промена односиће се и на положај јавног тужиоца у кривичном поступку. Мишљења смо да највећи број тих промена мора ићи у правцу заштите људских права, а све везано и за рад Европског суда за људска права, где је Србија по броју представки међу водећим земљама. Нека од решења би могла бити да окривљени има право жалбе на наребу јавног тужиоца о спровођењу истраге о којој би одлучивао судија за претходни поступак или ванпретресно веће. Такође, исказ сведока дат у истрази могао би се користити као доказно средство у кривичном поступку, али само под условом да тај сведок се касније поново саслуша на главном претресу, јер би се на тај начин испоштовало начело непосредности, као једно од основних начела кривичног

поступка. У том случају, исказ сведока на главном претресу би се могао прочитати само под одређеним околностима на пример ако је сведок умро, уколико се не појави на суђењу и наравно уз сагласност странака. Можда је целисходно и спајање предистражног и истражног поступка, који би био један поступак-претходни поступак, који би обухватао делатност на откривању кривичних дела и учинилаца и тужилачку истрагу, коју би наређивао и спроводио јавни тужилац. Законодавац ће рећи своје.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бејатовић, С., ЗКП и јавно тужилаштво (de lege lata-de lege ferenda), Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009;
2. Бејатовић, С., и остали, Приручник за примену Законика о кривичном поступку, Фидуција 011, Београд, 2013;
3. Бејатовић, С., Поједностављене форме поступања као битно обележје реформи кривичног законодавства земаља региона, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима-Регионална процесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013;
4. Бејатовић, С., Законска норма као претпоставка ефикасности поступања јавног тужиоца у кривичним стварима, Зборник ЗКП и јавно тужилаштво (de lege lata-de lege ferenda), Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009;
5. Бејатовић, С., Тужилачка истрага као обележје кривичнопроцесних законодавстава земаља региона (криминалнополитички разлози озакоњења, стање и перспектива), Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примена, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
6. Бејатовић, С., Споразум о признању кривице (Нови ЗКП Републике Србије и регионална компаративна анализа, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012;
7. Бркић, С., Кривично процесно право II, Петроварадин:Футура, Нови Сад, 2013;
8. Бељански, Б., Илић, Г., Мајић, М., Предговор за Законик о кривичном поступку, Београд, 2011;
9. Бељански, С., Тужилачка истрага у Србији и прикупљање материјала и доказа у корист одбране, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
10. Бугарски, Т., Непосредно оптужење, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
11. Важић, С., Улога суда у утврђивању чињеничног стања и нови Законик о кривичном поступку Републике Србије, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012;
12. Грубач, М., Кривично процесно право, ЈП Службени Гласник, Београд, 2011;
13. Грубач, М., Критика Предлога „Новог,, Законика о кривичном поступку, Ново кривично законодавство: Дилеми и проблеми у теорији и пракси, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006;

14. Ђурђић, В., Кривично процесно право: општи део, Свен, Ниш, 2014;
15. Ђурђић, В., Утицај јавног тужиоца на казнену политику у новом кривичном поступку Србије, Зборник радова „Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет“, ЈУ Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2014;
16. Ђурђић, В., Покретање и контрола јавнотужилачке истраге, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примена, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
17. Ђурђић, В., Суботић, Д., Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2007;
18. Ђурђић, В., Основна начела кривичнопроцесног права и поједностављене форме поступања у кривичним, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013;
19. Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., Коментар Законика о кривичном поступку, ЈП Службени Гласник, Београд, 2012;
20. Илић, Г., Положај јавног тужиоца према новом ЗКП Србије, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012;
21. Илић, Г., Киурски, Ј., Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013;
22. Илић, К., Проширење, прекид и обустава истраге (пример из праксе у Србији и проблеми практичне примене), Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
23. Јовановић, И., Станисављевић, М., Скраћени кривични поступак у кривично процесном законодавству Србије и земаља региона, Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС у Београду, 2013;
24. Киурски, Ј., и остали, Примена начела опортунитета у пракси: изазови и препоруке, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2012;
25. Мајић, М., Напуштање инквизиторског модела кривичног поступка као нужан корак у стварању непристрасног кривичног суда у Србији, Зборник Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2012;
26. Николић, Д., Начела тужилачког концепта истраге као основа њене нормативне разраде (са посебним освртом на нови ЗКП Србије), Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примена, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
27. Николић, Д., Споразуми о признању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима, Зборник Поједностављене форме поступања у кривичним стварима-Регионална процесна законодавства, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013;
28. Sallustro, M., EULEX Prosecutor, Излагање, Семинар „Примена новог Законика о кривичном поступку“, Ниш, 29-30. мај 2014. Године;

29. Трешњев, А., Судска контрола оптужнице у Србији, Зборник Тужилачка истрага-Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014;
30. Чворовић, Д., Лајић, О., Концепт истраге и реформа кривично процесног законодавства Србије, Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања, вол.31 бр.2, Београд, 2013;
31. Шкулић, М., Илић, Г., Нови Законик о кривичном поступку Србије- реформа у стилу један корак напред два корака уназад, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2012;
32. Шкулић, М., Доминантне карактеристике основних великих кривично процесних система и њихов утицај на реформу Српског кривичног поступка, Crimen, бр.2, 2013;

ЗАКОНИ

Устав Републике Србије (Сл. Гл. РС бр. 98/06);

Законик о кривичном поступку Републике Србије (Сл.Гл. РС бр.72/11,101/11,121/12,32/12, 45/13 и 55/14);

Закон о јавном тужилаштву (Сл.Гл. РС бр.116/08..... 55/14);

Кривични Законик (Сл.Гл. РС бр.85/2005.....104/2013);

Законик о кривичном поступку (Сл.лист СРЈ 70/2001 и 68/2002 и „Сл.гл. РС“ 58/2004.....76/2010).